

STUDENȚII DIN BANATUL MONTAN LA ȘCOLI ȘI UNIVERSITĂȚI EUROPENE (1750–1850)

*Dragoș-Lucian Țigău**

Cuvinte cheie: Banat, învățământ, studenți, universitate.

Schlagwörter: das Banat, Unterricht, Studenten, Universität.

Problematica referitoare la frecventarea universităților europene de către studenții ardeleni și bănățeni a devenit obiectul cercetării istorice de după anul 1850. Primele demersuri notabile au fost realizate de către istoriografia săsească, interesată să reconstituie cariera academică a conașionalilor¹. Din a doua jumătate a secolului XIX a început și vasta operă de publicare a matricolelor universităților europene. Contribuții remarcabile au venit din partea istoricilor maghiari care au urmărit prezența tinerilor din cuprinsul Regatului Sf. Ștefan în mari centre academice, precum Cracovia, Jena, Viena sau la universitățile italiene². Ultimele două decenii au înregistrat o intensificare a acestor preocupări, practic fiind repertoriate toate centrele universitare europene medievale și moderne³.

* Școala Superioară Comercială “Nicolae Kretzulescu”, București, bd. Hristo Botev, nr. 17, e-mail: dragoslucian68@yahoo.com

¹ Cercetările au fost încurajate de *Societatea de Studii Transilvane* (1840–1941). Seria contribuțiilor este jalonată de studiile lui Karl Fabritius (*Die Siebenbürgischen Studierenden auf der Universität zu Wittenberg im Reformations-zeitalter*, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, 2, 1855, p. 134-141) și Friedrich Reimesch (*Siebenbürgisch-deutsche Studierende an der Universität Altdorf*, în *Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, 64, 1941, p. 74-75).

² Karl Schrauf, *Magyarországi tanulók külföldön*, I: Jena, II: Bécs, III: Krakkó, Budapest, 1890-1893; Veress Endre, *Matricula et acta Hungarorum in universitatibus Italiae studentium 1221-1864*, Budapest, 1941.

³ Szögi László, *Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom egyetemén 1790-1850*, Budapest-Szeged, 1994; idem, *Magyarországi diákok németországi egyetemeken és főiskolákon 1789-1919*, Budapest, 2001; idem, *Magyarországi diákok lengyelországi és baltikumi egyetemeken és akadémiákon 1526-1788*, Budapest, 2003; Hegyi Ádám, *Magyarországi diákok svájci egyetemeken és akadémiákon 1526-1788 (1798)*, Budapest, 2003; Bozzay Réka, Ladányi Sándor, *Magyarországi diákok holland egyetemeken 1595-1918*, Budapest, 2007 etc.

Cataloagele cvasi-complete au permis organizarea de simpozioane și publicarea unor analize de substanță referitoare la *Peregrinatio Hungarica*⁴. Baza de date se lărgește continuu, inclusiv în format electronic⁵, fapt care ușurează efortul de identificare a studenților originari din zonele intracarpaticе.

Istoriografia națională nu a manifestat același interes față de peregrinarea academică, situație explicabilă prin numărul redus al românilor care au fost antrenați în acest fenomen pe parcursul Evului mediu și la începutul modernității. Pentru Banat, primul studiu temeinic pe această temă aparține istoricului Costin Feneșan⁶. Informațiile puse atunci în circuitul științific au fost integrate în primele repertorii ale studenților medievali din ținuturile intracarpaticе. Investigația a fost continuată, cu rezultate mult mai ample, pentru Secolul Luminilor și prima jumătate a veacului următor⁷.

În secolele Evului mediu, frecventarea centrelor universitare de către tinerii din Banatul montan a fost un fenomen sporadic. Până în anul 1552, doar 11 caransebeșeni și patru tineri din zona Carașului au fost studenți. Cucerirea progresivă a Banatului de către otomani, mai întâi a zonei de șes (1552), apoi a celei muntoase (1658), a limitat și mai mult accesul spre Occident. Astfel, în perioada 1580–1680, numai șase bănațeni din partea estică a provinciei au avut privilegiul de a urma studii înalte.

Istoria Banatului a cunoscut o schimbare radicală în anii 1716–1718, când stăpânirea otomană a fost înlăturată cu armele de către trupele habsburgice. În deceniile următoare, imperialii au impus o nouă concepție despre administrație și lege, subordonată realizării obiectivelor majore ale centralizării și uniformizării

⁴ *Peregrinatio Hungarica. Studenten aus Ungarn an deutschen und österreichischen Hochschulen vom 16. bis zum 20. Jahrhundert* (Internationale Tagung an der Eberhard-Karls-Universität Tübingen, 17.-18. Oktober 2003), hrsg. von Márta Fata, Gyula Kurucz, Anton Schindling, Stuttgart, 2006.

⁵ *Acta Facultatis Artium. Personen-Nennungen im Zusammenhang mit Prüfung, Graduierung und Verteilung der Vorlesungsthemen*, II (1416-1447), III/1 (1447-1471), III/2 (1471-1497), IV (1497-1555), Bearbeitung: Thomas Maisel, Ingrid Matschinegg, Wien, 2007 (<http://bibliothek.univie.ac.at/archiv/cat/publikationen.html>).

⁶ Costin Feneșan, *Studenți din Banat la universități străine până în 1552*, în *RI*, 29, 1976, 12, p. 1945-1965.

⁷ Tonk Sándor, *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*, Bukarest, 1979; Szabó Miklós, Tonk S., *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521-1700*, Szeged, 1992; Szabó M., Szögi László, *Erdélyi peregrinusok. Erdélyi diákok európai egyetemeken 1701-1849*, Marosvásárhely/Tg. Mureș, 1998; Szabó M., *Erdélyiek Magyarországi egyetemeken 1848 előtt*, Marosvásárhely/Tg. Mureș, 2005.

statului. Habsburgii nu au recunoscut niciun fel de drepturi sau prerogative anterioare stăpânirii lor, determinând apariția unor elite și instituții total diferite de cele din secolele anterioare. Noua provincie nu trebuia să aibă „nimic în comun cu comitatele ungurești ci o existență a sa aparte”⁸ care să permită experiențe reformiste libere, nestingerite de vreo autonomie sau imunitate feudală⁹. Colonizarea Banatului, organizată pe scară largă de stat, a facilitat racordarea provinciei la valorile central- și vest-europene. În regiunea montană s-au stabilit lucrători proveniți din zone cu tradiție minieră și metalurgică. Alogenii s-au străduit să refacă aici lumea din care veneau, aducând cu sine modele eficiente de dezvoltare. Performanțele evidente ale coloniștilor au determinat în rândul populației românești și sârbești o reevaluare a modului propriu de viață. Fenomenul aculturației a devenit foarte puternic, generând în final o cultură provincială distinctă. Aceste schimbări s-au oglindit și în domeniul educației. Dacă în Transilvania, regimul habsburgic a preluat, odată cu provincia, povara unui sistem educațional slab organizat, bazat pe tradițiile secolelor anterioare, în cazul Banatului, noile autorități au modelat învățământul pornind aproape de la cota zero. Abia în anul 1755, după o întrerupere de multe decenii, un locuitor al zonei montane (György Wendel din Oravița) apărea, din nou, înscris în matricolele unui centru academic.

Până în anul 1850, limita superioară a acestei investigații, colegiile și universitățile europene au fost frecventate de aproximativ 180 de studenți proveniți din Banatul de munte. Prezenta investigație s-a limitat doar la 25 de localități aflate efectiv în regiunea montană și deluroasă a Banatului. Din anexa prezentului studiu se poate constata faptul că pentru jumătate din studenții repertoriați, matricolele universitare nu consemnează ca loc de proveniență decât denumirea generică de *Banat*. Întrucât toți acești tineri au urmat cursurile facultății montanistice din Schemnitz, iar ulterior mulți dintre ei au profesat în domeniul minier și silvic, se poate admite că aceștia erau originari sau măcar își aveau domiciliul statornic într-una din așezările Banatului montan. Din totalul studenților pentru care se cunoaște exact locul de proveniență, cei mai mulți erau din Oravița (34) și Caransebeș (13). Restul așezărilor au dat fiecare cel

⁸ Sonja Jordan, *Die Kaiserliche Wirtschaftspolitik im Banat im 18. Jahrhundert*, München, 1967, p. 18.

⁹ C. Feneșan, *Administrație și fiscalitate în Banatul imperial 1716-1778*, Timișoara, 1997, p. 14-19.

mult șase cursanți sau absolvenți de învățământ superior. Tinerii studioși au provenit și din așezări aflate la limita câmpiei cu zona colinară: Vârșeț – 37; Lugoș – 33; Biserica Albă – 10; Făget – 5; Moravița – 3; Căprioara, Fizeș, Știuca și Valea Mare – câte unul¹⁰. Frecvența a pornit de la cifre modeste și a crescut foarte lent, înregistrând un apogeu între 1841–1850. În această decadă, pe ansamblul regiunii Transilvania–Banat, numărul studioșilor din zona analizată aici a reprezentat abia 3,6%.

Cercetarea de față i-a avut în vedere, deopotrivă, pe cei care au urmat școli medii civile și militare ori și-au desăvârșit pregătirea în academii și universități. Opțiunea de a-i prezenta laolaltă pornește din convingerea că ei reprezintă categoria intelectualilor, dornici să-și amelioreze statutul material și social prin educație și competență. Absolvenții de învățământ mediu s-au dovedit capabili să înțeleagă și să promoveze ideile „Secolului Luminilor”, apoi pe cele ale „Veacului naționalităților”, din rândul lor s-au recrutat cadrele cu pregătire universitară și tot ei au dat câțiva creatori de cultură. În perioada analizată aici, rolul social al intelectualilor devine tot mai important și evoluează spre statutul de profesie sau funcție, puse adeseori în serviciul Statului. Activitatea absolvenților de școli înalte este tot mai mult apreciată sub aspect moral și material. În Evul mediu, majoritatea acestora au preferat o carieră clericală, doar puțini devenind administratori, juriști, notari sau copişti. Epoca modernă a deschis noi orizonturi de afirmare, studioșii bănățeni având posibilitatea să devină artiști, funcționari, juriști, medici, ofițeri, profesori, tehnicieni etc. La rândul ei, profesionalizarea a contribuit, îndeosebi în răstimpul dintre 1750–1850, la dezvoltarea și diversificarea rețelei de învățământ și a ramurilor științei, la conturarea unor noi orientări în lumea artelor, ideilor și literaturii, la maturizarea conștiinței individualităților naționale. Tinerii întorși de la studii au avut partea lor de contribuție la răspândirea culturii scrise în mediul provincial. În epocă, a fost conștientizat și exprimat foarte clar rolul elitelor intelectuale în promovarea culturii scrise¹¹.

Pentru o mai bună înțelegere a nivelului de la care tinerii bănățeni au plecat în călătoriile lor de studii, trebuie prezentată foarte sumar rețeaua școlilor

¹⁰ Johann Svoboda, *Die Theresianische Militär-Akademie zu Wiener-Neustadt und ihre Zöglinge von der Gründung der Anstalt bis auf unsere Tage*, 3 vol., Wien, 1894-1897; L. Szögi, *op. cit.*, 1994; M. Szabó, *Erdélyiek*, 2005, *passim*.

¹¹ Valeriu Leu, Costa Roșu, *Cartea veche românească din Voivodina*, Novi Sad, 2007, p. 128-129.

din regiune¹². De la început se cuvine a fi arătat faptul că localitățile repertoriate aparțineau, atât Banatului civil (Bocșa, Carașova, Ciclova, Ciudanovița, Doman, Dognecea, Gârliște, Moldova Nouă, Oravița, Reșița, Sasca, Vărădia) cât și zonei militare de graniță (Berzasca, Borloveni, Bozovici, Caransebeș, Mehadia, Moldova Veche, Orșova, Petnic, Prilipeț, Pojejena, Rudăria, Rugi, Rusca)¹³. Învățământul primar a luat o amploare evidentă în ultima treime a secolului XVIII. La 1764, în zona de graniță s-a instituit obligația ca fiecare comună să aibă câte un învățător german. Era prologul unui program hotărât de etatizare și reformare în spirit iluminist a învățământului, proces care a cuprins neîntârziat și regiunea analizată aici. Aflată în vecinătatea Imperiului otoman, zona montană a Banatului a fost militarizată începând cu anul 1767. Spațiul grăniceresc s-a aflat sub totala autoritate a Consiliului Aulic de Război. Școlile sătești din sudul Banatului au beneficiat de o mai atentă supraveghere din partea autorităților militare. Aici s-au aplicat foarte strict prevederile împăratului Iosif II privind germanizarea administrației și învățământului (1784). Comandamentul militar nu a obstrucționat procesul educativ, dar a privit cu reticență dezvoltarea învățământului în sens național. Astfel, în 1774 s-a hotărât ca dascălii să-și ocupe posturile în școlile sătești, comunale sau naționale numai prin concurs. Școlile primare erau susținute de către comunități, uneori cu mari dificultăți financiare și materiale, însă frecvența copiilor la cursuri era mai bună decât în Banatul civil. Acest avantaj s-a datorat și deselor controale făcute de ofițerii-inspectori și de protopopi. Autoritățile militare au permis destul de târziu crearea unui Directorat școlar al graniței (la Biserica Albă, 1792) și instituirea unui director ortodox (1795–1796)¹⁴. Treptat, toate școlile existente în reședințele companiilor se transformă în școli triviale de limba germană cu trei clase¹⁵. Ele au funcționat alături de școlile normale sau capitale cu patru clase, aflate pe lângă comandamentele regimentelor. Impunerea limbii germane a avut efecte

¹² Descrierea școlilor din regiune, cu ample trimiteri bibliografice, la Remus Câmpeanu, *Intellectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 1999, p. 42-45, 65-69, 105-106, 143-144, 263-264, 316-317.

¹³ Victor Țircovnicu, *Istoria învățământului din Banat până la anul 1800*, București, 1978, p. 153-163 (Banatul civil) și 166 (zona graniței).

¹⁴ Postul de director al școlilor de graniță a fost desființat în perioada 1824-1828, cf. V. Țircovnicu, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780-1918)*, București, 1970, p. 74-75.

¹⁵ Școli triviale germane au fost create la Mehadia (1775) și Bozovici (1777), cf. V. Țircovnicu, *Istoria*, p. 164.

pozitive întrucât cunoașterea acesteia deschidea perspectiva promițătoare a unei cariere în administrație sau în armată. Fapt semnificativ, când se deschid școli germane în regiunea montană, au existat destui români care s-au înscris benevol pentru a învăța această limbă.

Școlile din Banatul civil au funcționat după *Regulile Directive* (1774) și *Schul Patent* (1776) care reglementau organizarea, controlul și dotarea noilor școli elementare. În această parte, Directoratul școlar ortodox a fost creat încă din anul 1770.

Învățământul mediu este reprezentat prin gimnaziile de la Caransebeș și Oravița. În orașul de pe Timiș, călugării franciscani au întemeiat, la 1742, un gimnaziu care avea trei clase gramaticale (*infima, medie, suprema*) suprapuse ciclului elementar. Programa de studiu a avut la bază *Ratio atque Institutio studiorum Societatis Jesu*. Cursurile franciscanilor, un fel de noviciat pentru teologie, nu au reușit să facă gimnaziul compatibil cu celelalte instituții școlare. În contextul amplelor reforme iozefine, gimnaziul a fost dizolvat (1787). Dispariția sa coincide cu deschiderea unei școli triviale germane, transformată ulterior în Școală normală. Această instituție s-a numit și Școala de matematică, fiind destinată pregătirii subofițerilor (din 1807). Din 1820 s-a organizat primul curs preparandial (pedagogic), prin care timp de trei luni erau instruiți toți cei care aspirau la funcția de învățător. În anul următor este atestată și o școală pentru fete¹⁶.

La Oravița, clasele gimnaziale au avut ca bază școala elementară atestată aici din anul 1733. Un raport intitulat *Status den Kirchen und Schullen zu Oravitz, Dognatschka und Bogschan* confirmă că școala era frecventată și de copii români (1737). Războiul austro-otoman a determinat închiderea școlii între 1738–1740. Revigorarea instituției s-a realizat abia la începutul secolului XIX, prin crearea unui gimnaziu cu patru clase gramaticale. În perioada 1802–1814, școala gramaticală a avut un caracter privat și doar la insistențele comunității locale a fost preluată și susținută de către stat. Aceasta a fost cea mai înaltă treaptă de învățământ local, întrucât clasele superioare de poetică și retorică au rămas doar în faza de proiect.

Procesul de industrializare a determinat organizarea unui învățământ profesional. Începuturile modeste se plasează în 1726, când patru tineri au fost

¹⁶Andrei Ghidiu, Iosif Bălan, *Monografia orașului Caransebeș*, Caransebeș, 1909, p. 248-249; V. Țircovnicu, *Contribuții*, p. 74.

angajați la forja din Vasiova pentru a învăța meseria prelucrării metalelor¹⁷. Curând, la Oravița a fost deschisă cea dintâi școală minieră din sud-estul european (ian. 1729). Existența ei a fost stopată de evenimentele anilor 1736–1739. Pe lângă Oficiile montanistice de la Oravița, Sasca, Dognecea și Moldova Nouă (1741), au fost create școli primare de profil. Ele utilizau în predare limba germană și erau întreținute de stat¹⁸.

Deschiderea școlilor rurale, reorganizarea celor urbane, măsurile privind frecvența au determinat o creștere evidentă a numărului celor alfabetizați și o dinamizare a circulației tipăriturilor. Cartea și școala au lărgit baza de recrutare a viitorilor studenți, fiind totodată factorii principali de acțiune în formarea aceluia tip de cetățean ideal al Imperiului, indiferent de limba pe care o vorbea. Amestecarea intențiilor absolutiste și de catolicizare ale Casei suverane de Habsburg cu tendințe iluministe, s-a reflectat în concepția că „numai uniformitatea școlilor poate crea uniformitatea de gândire generală și de principii, de concepții despre patrie și datoriile față de ea, idei ce trebuie să constituie cea mai strânsă legătură între suverani și obediența liniștită a supușilor”¹⁹. Frecventarea centrelor academice din Imperiu a corespuns pe deplin politicii oficiale. Concomitent, în spiritul sentinței împărătesei Maria Tereza, potrivit căreia „învățământul este și rămâne o chestiune politică” (1770)²⁰, au existat restricții privind frecventarea universităților din străinătate, mai ales a celor protestante. Prima interdicție²¹ datează din 1764, fiind reiterată în 1795 și 1819. Ultima dată, tinerii aflați la studii în afara Imperiului au fost chiar siliți să se reîntoarcă în patrie. În aceste condiții, cvasi-totalitatea bănătenilor s-au orientat spre centrele universitare din cuprinsul Imperiului. Jumătate din totalul studioșilor se regăsesc în matricolele Academiei Miniere și Silvice din Schemnitz (Selmebánya, Banská Stiavnica). O altă treime s-a îndreptat spre capitala

¹⁷ Ovidiu Marinel Koch-Tușiș, *Situația mineritului și metalurgiei bănățene în perioada 1717-1733*, în *Banatica*, 18, 2008, p. 384.

¹⁸ Ioan Dordea, *Școlile miniere din Transilvania, Banat și Maramureș în secolul al XIX-lea*, în *RA*, an LXXXIII, LXX, 2006, 3, p. 91-96.

¹⁹ Friedrich Teutsch, *Geschichte der evangelischen Kirche in Siebenbürgen*, II, Hermannstadt/Sibiu, 1922, p. 177.

²⁰ Idem, *Die siebenbürgisch-sächsischen Schulordnungen*, II (1782-1883), în colecția *Monumenta Germaniae Paedagogica*, XIII, Berlin, 1892, p. III.

²¹ *Ibidem*, I (1543-1778), în colecția *Monumenta Germaniae Paedagogica*, VI, 1888, p. CXXVIII-CXXXI și 293-297; R. Câmpeanu, *op. cit.*, p. 29.

imperiului unde au avut de ales între Academia de Arte, Universitate, Institutul politehnic sau școli militare. Facultățile din orașele ungurești ale monarhiei (Buda, Pesta, Debrecen, Győr, Keszthely, Mosonmagyaróvár) au fost preferate de aproape 20 de studenți. Doar șapte tineri s-au încumetat să studieze în centre mai îndepărtate, precum Olomouc, Praga (ambele în Cehia), Hohenheim (Regatul Württemberg) și Leipzig (Regatul Saxoniei).

Obiceiul completării studiilor în mai multe universități (*peregrinatio academica*) a fost unul restrâns. 170 de studioși (dintr-un total de 181) au fost înregistrați în matricolele unei singure școli, cinci tineri au preferat să-și facă studiile într-un singur oraș (Graz, Praga și Viena), urmând cursurile mai multor instituții de învățământ, iar alți șase au frecventat facultăți din orașe diferite (Schemnitz și Viena – 3; Bratislava, Viena și Pesta – 1; Praga și Viena – 1; Szeged și Pesta – 1).

Matricolele gimnaziilor, colegiilor și universităților relevă faptul aproape toți tinerii repertoriați au reușit să urmeze cursuri universitare, doar câțiva dintre ei limitându-se la studii medii. Aceștia se regăsesc în matricolele vestitului *Collegium Academicum S. I. Viennensis*, ale Academiei de Geniu și Academiei Militare Tereziene din Viena. Prima instituție a fost creația iezuiților (1624), fiind preluată la dizolvarea Ordinului (1773) de către călugării piariști²². Ei au introdus metode didactice și pedagogice noi, adaptate spiritului iluminist. Colegiul a avut un curriculum amplu care le permitea absolvenților să se înscrie la universitate. Un singur localnic, anume nobilul caransebeșean Carol Eder a reușit să studieze la acest colegiu (1784).

Mai căutate s-au dovedit a fi școlile militare din capitala imperiului, care asigurau o pregătire completă în domeniu și deschideau perspectivele unor cariere promițătoare. Prima în ordinea apariției (1717), a fost Școala cezaro-crăiască de Geniu (inginerie militară). La 1768–1769, când a fost frecventată de primii tineri orăvițeni, *Ingenieur-Schule* funcționa în afara capitalei, la Gumpendorf. Ulterior, a fost mutată în incinta Academiei savoiarde de Cavalerie din suburbia Laimgrube (1795–1851)²³. La cumpăna secolului XVIII (14 dec. 1751), a fost creată cea mai veche Academie militară din lume, cu scopul de a pregăti „ofițeri capabili și bărbați leali” imperiului. Denumirea de Academie

²² Kurt Mühlberger, *Das Collegium Academicum Viennense*, în *Schafft wissen. Lese-Buch*, ed. Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1997, p. 255-262.

²³ Friedrich Gatti, *Geschichte der K. und K. Technischen Militär-Akademie*, I: *Geschichte der K.K. Ingenieur- und K.K. Genie-Akademie 1717-1869*, Wien, 1901.

Militară a apărut în 1769, odată cu înglobarea Școlii de cadeți. Academia primea anual câte 100 de nobili și 100 de burghezi sau oameni liberi. Activitatea școlii s-a desfășurat pe baza planului de studii din 1771 și a regulamentului sancționat de Maria Tereza în anul 1775. Deși durata cursurilor a scăzut treptat de la 11 la numai 3 ani, instruirea a rămas de calitate. *Theresianische Militärakademie* a fost până în anul 1918 cea mai importantă instituție de pregătire a ofițerilor armatei imperiale²⁴.

Frecventarea acestor două instituții a fost destul de modestă, dacă se ține cont de faptul că tinerii bănățeni proveneau dintr-o zonă militarizată, în care învățământul era puternic influențat de armată²⁵. Distanța mare față de casă, durata apreciabilă a pregătirii, regimul cazon și costurile ridicate ale studiilor explică parțial absența bănățenilor din aceste școli. Părinții acestor tineri dispuneau de averea și poziția necesară pentru a susține asemenea studii. Elevii trimiși la Academia Tereziană erau, cu excepția lui Alex. Braun pentru care nu există date, fii de ofițeri. În cazul elevilor ingineri, se cunoaște că trei dintre părinții lor aveau în comun preocuparea pentru minerit, domeniu în care activau ca inspector, consilier, mandatar sau chiar proprietar de mină. Anton și Johann Oelberg, născuți la Oravița și stabiliți la Timișoara, erau copiii unui funcționar cameral. Anton Scherübl a avut avantajul de a fi întreținut de stat, însă ceilalți au studiat prin mijloace proprii. Johann Maderspach a plătit la înscriere importanta sumă de 430 florini.

În Școala de ingineri militari au fost admiși cinci băieți, iar la Academia militară s-au înscris nouă tineri. În momentul intrării, un băiat avea abia șapte ani²⁶, 12 elevi se aflau la sfârșitul copilăriei (10–12 ani), iar unul era adolescent (14 ani). Se constată că în câteva situații, elevii au fost frați sau rude apropiate (fam. Doda, Gosposich și Oelberg). Frații Oelberg au fost însoțiți de un alt orăvițean, Johann Schweiger. Toți trei au intrat simultan în Școala de ingineri militari, pe care au părăsit-o după numai șase luni, probabil pentru o alta mai potrivită lor²⁷. Ceilalți doi bănățeni, Anton Scherübl (1768) și Johann Maderspach

²⁴ J. Svoboda, *op. cit.*, I, 1894, p. XL-CXVI.

²⁵ Pentru comparație, în Școala de ingineri militari au învățat 24 tineri din Timișoara și 8 din Biserica Albă (Serbia).

²⁶ Johann Gosposich (n. iun. 1777) a fost admis la 8 dec. 1784, cf. J. Svoboda, *op. cit.*, I, p. 225.

²⁷ În 1774, Anton Oelberg era *philosophiae studiosus* la universitatea vieneză, cf. M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 2894.

(1843) au suportat mai bine regimul cazon. Primul a ajuns, după opt ani de la înscriere, cadet-stegar într-un regiment de infanterie. Maderspach a stat trei ani în academie, urmând o carieră civilă în comitatul Hunedoara²⁸.

În privința tinerilor de la Academia Militară, informațiile sunt mult mai ample, unele pe măsura carierei lor remarcabile. Dintre cei nouă tineri, doi au avut un destin nefericit, murind adolescenți, după 6–7 ani petrecuți în academie²⁹. Alți doi au preferat să părăsească armata după absolvire³⁰. Câțiva bănațeni au cunoscut din plin avantajele și onorurile carierei militare. Este cazul familiei Doda, care a dat trei oșteni de valoare: Traian (1822–1895), George (1830–1882) și Daniel (1834–1879). Cel mai cunoscut rămâne generalul-maior Traian Doda, care s-a remarcat în operațiunile militare din anii 1848–1849, 1859 și 1866. El a fost decorat cu *K.K. Militär-Verdienst-Kreuz* (1850)³¹. După pensionare (1872), Traian Doda a desfășurat o intensă activitate politică, în sprijinul conaționaliilor. Funcția de deputat în Parlamentul de la Budapesta (1874–1887) nu l-a scutit de vexațiunile autorităților maghiare. Traian Doda a contribuit la înființarea Comunității de Avere a fostului Regiment grăniceresc românesc și a militat pentru înființarea unui liceu românesc la Caransebeș și a unei școli profesionale la Bozovici³².

George Doda a participat la campaniile din Italia și Prusia, primind la pensionare gradul de maior *ad honores* (1876). În ultimii cinci ani ai vieții, el a fost comandantul instituției balneare militare de la Herculane³³. Biografia lui Daniel Doda este mai puțin cunoscută. El a participat la apărarea litoralului adriatic (Fiume) în 1859 și la războiul cu Prusia, reușind să ajungă doar căpitan clasa II de infanterie (1866)³⁴.

Un alt bănațean talentat, astăzi mai puțin cunoscut, a fost Alexandru Guran (1824–1888)³⁵. Studiile militare i-au deschis perspectivele avansării până

²⁸ *Ibidem*, nr. 2496; Fr. Gatti, *op. cit.*, p. 239, 834.

²⁹ Johann Gosposich (13 ani în 1790) și Alex. Braun (17 ani în 1827), cf. J. Svoboda, *op. cit.*, I, p. 225, 517.

³⁰ *Ibidem*, 279, 412.

³¹ *Ibidem*, II, p. 55-56.

³² Liviu Groza, *Oameni de seamă din Granița bănațeană. Generalul Traian Doda*, Lugoj, 2000.

³³ J. Svoboda, *op. cit.*, II, p. 165.

³⁴ *Ibidem*, p. 232.

³⁵ *Ibidem*, p. 86.

la cele mai înalte grade din armata imperială, cele de general-maior (1873) și locotenent-mareșal (1878). Guran a participat la operațiunile militare din timpul revoluției pașoptiste și la cele de pe frontul italian (1859). Calitățile sale l-au recomandat pentru funcții dintre cele mai importante: comandant al Școlii de Război (*Kriegsschule*) între 1866–1869³⁶, șef al departamentului nr. 5 din Ministerul de Război (1869) și director al Institutului geografic-militar din Viena (1876–1879). De asemenea, a primit numeroase decorații și ordine³⁷. Alexandru Guran și-a dovedit talentul și în pictură. El a fost președintele Comisiei austro-ungare la Expoziția mondială de pictură de la Paris din anul 1878³⁸.

Un loc distinct în galeria militarilor de valoare îl ocupă Teodor Seracin din Caransebeș (1836–1901). În contextul dezvoltării studiilor militare, el a considerat că pregătirea dobândită la Academia militară trebuie completată prin cursurile Școlii de Război de la Wiener Neustadt³⁹. Theodor Seracin și-a început cariera armelor ca sublocotenent clasa II (1854), reușind să avanseze până la gradele de general-maior (1888) și feld-mareșal (mai 1893). Pentru calitățile sale, Seracin a primit *K.K. Militär-Verdienst-Kreuz* (1864), *Leopold-Orden* (1878) și *Franz Joseph-Orden* (1887)⁴⁰.

Strădaniile evidente au depus și alți gimnaziști sau cursanți de nivel mediu. Câțiva au preferat să-și continue studiile în același centru academic, iar unii s-au îndreptat spre alte școli înalte. Astfel, Carol Urbanitzky din Ciclova și-a făcut studiile medii și superioare la Graz. În 1827, el era înscris în clasa I gramaticală, iar peste cinci ani era deja student la Institutul *Joanneum*. Se pare că ingineria nu l-a atras, deoarece între 1833–1835 figurează ca *philosophiae studiosus* la Universitatea din Graz⁴¹.

³⁶ *Die k. und k. Kriegsschule 1852-1902. Herausgegeben vom Kommando der k. und k. Kriegsschule*, Wien, 1903, p. 17.

³⁷ Cavaler al Ordinului *Leopold* (austriac), *Marea Cruce Sf. Stanislau* (rus), *Sf. Mauriciu și Lazăr* (italian); Mare Ofițer al Ordinului *Soarelui și Leului* (persan), cf. J. Svoboda, *op. cit.*, II, p. 86.

³⁸ Liviu Groza, *Grănicerii bănățeni. Pagini din cronica Regimentului de grăniceri din Caransebeș*, București, 1983, p. 170.

³⁹ *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, Wien, 1854, supliment, p. 244: „Bei der Neustädter Akademie. Zu Unterlieutenants zweiter Classe wurden ernannt, die aus dem achten Jahrgange austretenden Zöglinge ... Seracsin Theodor, 5. Feld-Jäger-Bataillon”; *Ibidem*, ediția 1863, p. 671 (în 1863, era student în anul II).

⁴⁰ J. Svoboda, *op. cit.*, II, 1894, p. 266-267; III, 1897, p. 17.

⁴¹ M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 4197.

Nicolae Andreevici din Caransebeș (1828–1886) și-a făcut studiile gimnaziale la Buda, preferând apoi să-și continue pregătirea la Institutul teologic din Vârșeț (absolvit în 1855). El a devenit director al școlilor naționale grănicerești (1857–1872) și protopop de Caransebeș (din 1866)⁴².

*

Exemplele anterioare demonstrează că în momentul finalizării studiilor medii, tinerii bănățeni aveau posibilitatea să se specializeze în domenii variate, oferta academică fiind generoasă. Opțiunile au fost determinate, în primul rând, de starea materială și de interesul arătat pentru o anumită specializare. A contat semnificativ și atitudinea părinților, starea de sănătate, curajul de a pleca pentru mult timp departe de casă, capacitatea de adaptare la o lume diferită de cea lăsată în urmă. Preferințele bănățenilor vor fi mai bine apreciate după o scurtă prezentare a acestor universități, în ordinea interesului manifestat.

În topul preferințelor s-a aflat Academia Minieră și Silvică din Schemnitz (azi Banská Stiavnica, în Slovacia). Originile acesteia se plasează în iunie 1735, odată cu înființarea Institutului de învățământ minier și metalurgic⁴³. Împărăteasa Maria Tereza a arătat o atenție deosebită școlii create de părintele ei, hotărând să ridice învățământul montanistic la un nivel academic (oct. 1762). Au fost create, pe rând, catedre de mineralogie, metalurgie și chimie (1763); de științe matematice, fizică și mecanică (1765); de instruire practică în minerit și metalurgie (1770). Prin reunirea acestor catedre a luat ființă Academia cezaro-crăiască de mine și metalurgie (14 aprilie 1770)⁴⁴. Studiile aveau durata de trei ani, materiile fiind predate astfel: anul I – aritmetică, algebră, geometrie, trigonometrie, fizică, mecanică, hidrostatică, hidraulică, aerometrie și optică; anul II – chimie metalurgică, mineralogie, fizică; anul III – economie forestieră și drept montanistic. S-au creat catedre de științe miniere (*Bergbaukunde*), topografie minieră (*Markscheidekunst*), științe camerale (*Kameralwissenschaft*) și silvice (*Waldkultur*). Profesorii aveau datoria să-și alcătuiască propriile cursuri la un nivel științific de rigoare. Existau mai multe categorii de cursanți: auditori privați, practicanți care beneficiau de gratuitate sau de burse, elevi voluntari etc.

⁴² A. Ghidiu, I. Bălan, *op. cit.*, p. 66-67, 227.

⁴³ Prima școală minieră a fost creată la Joachimsthal în 1717. Zsámboki László, *A Nehézipari Műszaki Egyetem története 1735–1985*, Miskolc, 1985.

⁴⁴ A doua din lume, după cea din Freiberg (Saxonia) deschisă în 1765. O dovadă în plus că mineritul a fost „copilul preferat al mercantilismului” este fondarea primei societăți științifice miniere din lume (*Societät der Bergbaukunde*) la Schemnitz, în 1786.

O atenție specială a fost acordată științelor silvice și, astfel, la 30 august 1807, a fost creat un Institut forestier. În primul an de studiu erau predate matematica, mecanica, științele naturale silvice, zoologia, apoi botanica, fizica și chimia toate trei aplicate la silvicultură. În anul II se realizau cursuri practice de științe miniere (aclimatizări de plante, împăduriri, taxări forestiere etc.). Această organizare a funcționat până în octombrie 1846, când cele două instituții au fost unificate într-o mare Academie Minieră și Silvică. Cursurile au fost diversificate și prelungite la patru ani pentru secția minieră și la trei ani pentru cea forestieră⁴⁵. În perioada 1771–1850, facultățile montanistice din Schemnitz au fost frecventate de 3922 de persoane, din care 90 au provenit din Banat.

Al doilea centru academic preferat de bănățeni a fost Viena. Universitatea de aici (*Alma Mater Rudolphina*)⁴⁶, creată în 1365, s-a impus prin calitatea cursurilor predate. O dezvoltare remarcabilă a cunoscut facultatea de medicină, care și-a diversificat specializările (farmacie, medicină veterinară) și a contribuit la dezvoltarea cercetării și tehnicii de profil. Un alt domeniu important a fost cel al științelor camerale. La început, acestea au studiat administrația finanțelor publice, dar ulterior, ele au cuprins întreaga administrație a statului, independent de normele juridice care o reglementau. Științele camerale efectuau cercetări teoretice, dar și studii practice. Cameraliștii au asigurat Imperiului habsburgic o administrație foarte bine organizată.

Studiile artistice au căpătat o formă organizată din anul 1725, când împăratul Carol VI a creat *K.K. Hofakademie der Maler, Bildhauer und Baukunst*. Instituția a fost reorganizată în 1751, apoi la 1772, an în care toate școlile de artă au fost integrate în *K.K. vereinigten Akademie der bildenden Künste*⁴⁷.

Institutul Politehnic din Viena (*K.K. polytechnisches Institut*) creat în anul 1815, a fost prima universitate de profil din spațiul german. A avut de la început o orientare non-militară, iar organizarea sa era printre cele mai moderne din lumea academică. Studenții înscriși în acest institut puteau opta între secția

⁴⁵ *Gedenkbuch zur hundertjährigen Gründung der Königl. ungarischen Berg-und Forst-Akademie in Schemnitz 1770-1870*, ed. August Joerges, Schemnitz, 1871 (în continuare, *Gedenkbuch*), p. 9-10, 13-14, 17-18, 22-23, 38-41, 46-50.

⁴⁶ Franz Gall, *Alma Mater Rudolphina 1365-1965. Die Wiener Universität und ihre Studenten*, Wien, 1965.

⁴⁷ Carl von Lützow, *Geschichte der Kais. Kön. Akademie der Bildenden Künste. Festschrift zur Eröffnung des neuen Akademie-Gebäudes*, Wien, 1877.

de inginerie și cea comercială. Amplasarea acestor instituții în capitala statului a oferit multe avantaje: nu se aflau foarte departe de Banat, cursurile propuse erau de calitate, iar utilizarea limbii germane a ușurat comunicarea și traiul cotidian al studenților. Cei 60 de bănățeni proveniți din zona montană aveau aici posibilitatea de a citi foarte mult, de a-și însuși maniere elegante, de a fi la curent cu ideile timpului lor, de a se distra și de a lega prietenii cu tineri din tot imperiul. De multe ori, aceste oportunități au stat la baza unor cariere promițătoare.

Prezența studiosilor bănățeni poate fi remarcată în câteva orașe ungurești. Cea mai importantă universitate maghiară a fost creată de către cardinalul Péter Pázmány în 1635, la Nagyszombat (azi, Trnava în Slovacia). După dizolvarea Ordinului iezuit, universitatea a fost mutată la Buda (1777), apoi la Pesta (1784). Până în anul 1844, limba de predare a fost latina, după care cursurile s-au ținut în limba maghiară. Oferta educațională s-a diversificat semnificativ: în cadrul facultății de filosofie a fost creat *Institutum Geometrico-Hydrotechnicum* (1782), iar facultatea de medicină a cuprins un *Institutum Veterinarum* (1787)⁴⁸. Cursurile de medicină și farmacie au fost cele mai atractive pentru bănățeni. La facultatea de Drept din Pesta au studiat câteva personalități ale Banatului: Paul Iorgovici, Constantin Diaconovici Loga, Damaschin Bojincă și Eftimie Murgu⁴⁹.

La Debrecen funcționa unul din cele mai vechi colegii maghiare protestante (creat în 1536). În secolul XIX, colegiul avea încorporate clase de filosofie, drept și teologie. Cei patru bănățeni ajunși aici au urmat studii de filosofie și drept⁵⁰.

Academia iezuită din Győr a fost întemeiată în anul 1718, iar după dizolvarea ordinului care o crease, a devenit o instituție de stat (1776). Doar trei tineri din Caransebeș și Carașova au ales să studieze dreptul în acest oraș⁵¹.

Științele agricole au fost popularizate prin intermediul școlilor superioare din Keszthely și Mosonmagyaróvár. La Keszthely, magnatul Festetics György

⁴⁸ *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635-2002*, red. Szögi László, Budapest, 2003.

⁴⁹ În mod surprinzător, cei patru nu figurează în repertoriul lui M. Szabó, *Erdélyiek ...* (2005).

⁵⁰ *A Debreceni Református Kollégium története*, red. Kocsis Elemér, Barcza József, Budapest, 1988.

⁵¹ Németh Ambrus, *A győri királyi tudomány akadémia története*, I-II, Győr, 1904.

a creat prima școală de agronomie din Europa, pe care a intitulat-o sugestiv *Georgikon* (1797)⁵². Cursurile erau predate în limbile latină și maghiară. Învățământul agricol s-a extins în 1818, când prințul Albert Cazimir de Saxonia, duce de Teschen, a avut inițiativa înființării unui institut de agricultură la Mosonmagyaróvár. Aici, pentru prelegeri și lucrările practice se utilizau limbile latină și germană⁵³.

Părăsind spațiul maghiar, prezentarea va continua cu alte trei centre academice din Imperiul Habsburgic: Graz, Olomouc și Praga, în fiecare din ele ajungând doar 1–2 studioși proveniți din Banatul montan. Universitatea catolică din Graz a fost creată de arhiducele Carol II în 1586. Două secole mai târziu (1782), împăratul Iosif II a redus-o la rangul de *lyceum* destinat pregătirii funcționarilor civili și personalului medical. În anul 1827, împăratul Francisc I a redeschis vechea instituție sub numele de *Karl-Franzens-Universität*⁵⁴. Din 1811, la Graz și-a început activitatea Institutul *Joanneum*. A fost creația arhiducelui Johann care și-a donat colecțiile de obiecte naturale. Cursurile au fost concepute inițial pentru elevii de liceu, dar din 1828 au fost adaptate și pentru studenții universității⁵⁵. În institut s-au creat catedre de geometrie practică, matematică aplicată, mecanică, metalurgie și minerit.

Orașul Olomouc (Olmütz) a devenit centru universitar din anul 1573. Două secole mai târziu, patronajul iezuiților a fost abolit și înlocuit cu cel al statului. Universitatea a fost redusă la rangul de *lyceum* (1782), recăștigându-și vechiul statut în anul 1827.

Praga avea o universitate multiseculară (fondată în 1348), dar bănătenii nu i-au acordat atenție nici în Evul mediu, când a fost privită ca un centru al mișcării husite, nici în perioada modernă. În anul 1654, împăratul Ferdinand III a creat la Praga noua *Universitas Carolo Ferdinanda* cu patru facultăți. Doar patru tineri au ales să urmeze aici cursuri de filosofie și medicină. În secolul

⁵² Süle Sándor, *A keszthelyi Georgikon 1797-1848*, Budapest, 1967.

⁵³ Walleshausen Gyula, *A Magyaróvári agrárfelsőoktatás 175 éve (1818-1993)*, Mosonmagyaróvár, 1993.

⁵⁴ Franz von Krones, *Geschichte der Karl Franzens-Universität in Graz*, Graz, 1886; Johann Andritsch, *Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Graz (1586-1782)*, Graz, 1965.

⁵⁵ Marlies Raffler, *Bürgerliche Lesekultur im Vormärz. Der Leseverein am Joanneum in Graz (1819-1871)*, Frankfurt/Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien, 1993.

XIX, s-a afirmat Școala Superioară Tehnică⁵⁶, primul bănățean fiind înscris aici abia în 1848.

O prezență foarte slabă se constată și în cazul altor două universități aflate la distanțe considerabile față de Banat. Universitatea din Leipzig (creată în 1409) a devenit începând cu anul 1539 un centru academic protestant. În perioada când a fost frecventată de singurul student al Banatului de munte, universitatea era în plină modernizare. La 1812, s-a abandonat caracterul ecleziastic protestant, iar prin decretul regelui Anton organizarea medievală, pe „națiuni” universitare, a fost abolită, păstrându-se cele patru facultăți tradiționale: drept, teologie, filosofie și medicină⁵⁷. Spațiul german meridional este reprezentat de universitatea din Hohenheim. A fost creația regelui Wilhelm I de Württemberg (1818), care a urmărit instituționalizarea învățământului agricol. Din anul 1847, s-a transformat în Academia de Agricultură și Silvicultură⁵⁸.

Din anexa studiului se poate remarca faptul că unii tineri au avut posibilitatea ca, în același oraș, să-și facă studiile medii și superioare (Graz, Viena) ori să urmeze cursurile a două facultăți (Graz, Praga, Viena). *Peregrinatio academica* a avut ca reper capitala imperiului. Câțiva din tinerii ajunși la Viena învățaseră ori urmau să mai studieze și în alte orașe precum Schemnitz (3), Bratislava, Pesta sau Praga (câte unul).

Referitor la domeniile studiate, se constată o diversificare a specializărilor, multe din ele fiind nou apărute în cadrul învățământului universitar. Față de secolele anterioare, discontinuitatea cea mai pronunțată s-a produs în studiul teologiei. Doar doi tineri au ales să aprofundeze acest domeniu. În topul preferințelor s-au aflat studiile tehnice de minerit-metalurgie (75 de cursanți) și silvicultură (15 studioși) efectuate la Schemnitz. Un număr important de tineri s-au îndreptat către Politehnica vieneză unde au urmat cursuri de inginerie civilă (14) și științe comerciale (7). Specializările tradiționale, ca dreptul, filosofia și medicina, au cunoscut un progres semnificativ sub impactul ideilor, principiilor și tehnicilor moderne. Domeniul medical a atras 20 de tineri care s-au pregătit

⁵⁶ *Die K. K. Deutsche Technische Hochschule in Prag 1806–1906. Festschrift zur Hundertjahrfeier* / im Auftrage des Professorenkollegium redigiert von Franz Stark unter Mitwirkung von Wilhelm Gintl und Anton Grünwald, Prag, 1906.

⁵⁷ *Festschrift zur Feier des 500 jährigen Bestehens der Universität Leipzig*, 3 vol., Leipzig, 1909. Facultatea de medicină a fost creată în anul 1415 (vezi vol. 3).

⁵⁸ *Festschrift zum fünfzigjährigen Jubiläum der K. Land- und Forstwirthschaftlichen Akademie, Hohenheim. Ausgegeben zum 20. November 1868*, Stuttgart, 1868.

în ramurile chirurgiei, patologiei – 9 (din care la Viena – 6, Leipzig, Olomouc și Praga – câte unul) și farmaciei – 11 (Viena – 6, Pesta – 5). Studiile de drept au fost preferate de 13 studioși (Viena – 5, Pesta – 4, Győr – 3, Debrecen – 1). O atenție egală a fost acordată Artelelor frumoase (7 la Viena) și filosofiei (Praga – 3, Viena – 2, Debrecen – 2, Graz – 1). Un interes limitat a fost arătat agronomiei și științelor camerale (câte trei studenți), situație explicabilă, în parte, prin faptul că acestea erau recent înființate. Preocuparea pentru studii înalte este sugerată de parcurgerea unei duble specializări, în domenii asemănătoare sau total diferite: inginerie civilă – minerit și inginerie – filosofie (câte 2); inginerie – științe camerale, inginerie – comerț, filosofie – drept, filosofie – medicină, drept – minerit (câte unul).

Sub aspect documentar, biografiile studenților bănățeni sunt luminate în mod inegal. Amănuntele referitoare la vârsta, naționalitatea, religia, condiția materială și socială a tinerilor se prezintă disparate și incomplete. Identificarea studenților este posibilă prin precizarea expresă, divers ortografiată, a numelui orașului de proveniență. Din coroborarea diverselor mărturii reiese faptul că unii tineri s-au născut în alte localități decât cele declarate la înmatriculare. De exemplu, Anton Oelberg figurează ca născut la Oravița, iar ulterior, la înscrierea în universitatea vieneză, se consemnează că locul de proveniență era *Temesvár ex Banatu*⁵⁹.

În privința vârstei, informațiile păstrate pentru mai puțin de jumătate din totalul studenților, lasă să se întrevadă un palier foarte larg. Au existat cursanți adolescenți, de 16–17 ani, precum Anton Lévy din Carașova (1824), Eduard Tribus din Dognecea (1835) și Karl Sterio din Sasca (1838)⁶⁰, dar și studenți mai în vârstă, asemenea lui Karl Gassenheimer din Dognecea (26 ani în 1847)⁶¹. O serie de bănățeni plecați să se specializeze la Schemnitz, se aflau la vârsta maturității, deoarece sunt înregistrați în categoria personalului salariat (*besoldete, salarisirte*) sau ca provenind din oficiile superioare (*von auswärtigen Oberämtern hereingeschickte*)⁶². Din centralizarea datelor existente rezultă următoarea distribuție pe vârste: 16 ani – 1; 17 ani – 2; 18 ani – 4; 19 și 21 ani – câte 3; 22 ani – 2; 23 ani – 1; 24 și 25 ani – câte 2⁶³.

⁵⁹ Fr. Gatti, *op. cit.*, p. 241; M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 2894.

⁶⁰ M. Szabó, *op. cit.*, nr. 1120a; M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 3786, 4163.

⁶¹ M. Szabó, *op. cit.*, nr. 600.

⁶² *Gedenkbuch*, p. 110-116, nr. 39, 40, 56, 71, 77, 78, 140, 152, 187, 192, 231, 252.

⁶³ M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 509 (18 ani); 4383 (21 ani); 4515 (22 ani); 2503 (24 ani);

Componenta etnică este o problemă care trebuie abordată foarte cumpănit, întrucât în secolul XVIII, Banatul a fost supus unor ample experimente demografice, concretizate în colonizarea unor populații foarte diferite, originare din centrul și vestul continentului. Indiscutabil, zona montană a Banatului a rămas preponderent românească, dar asupra acestui bloc etnic coloniștii au exercitat o puternică influență sub aspectul civilizației materiale și al spiritualității. Cei mai înclinați să urmeze o carieră academică au fost coloniștii. Ei au încercat să refacă în Banat, și pe această cale, lumea din care veneau. Un ajutor important l-au primit prin politicile educaționale ale statului și prin impunerea „etosului instruirii”, caracteristic întregii Europe Centrale. Onomastica cu rezonanță germanică sau slavă nu este întotdeauna un argument decisiv în favoarea apartenenței la aceste două populații. Tot astfel, etniconul *Hungarus*, atașat la numele câtorva studiosi, nu garantează integrarea în neamul maghiar. Pentru școlile din cuprinsul Ungariei, tendințele de maghiarizare sunt evidente îndeosebi în cazul tinerilor care, deși declarați unguri, poartă nume românești, germane, slave și sunt ortodocși. Astfel, la Debrecen, în 1836–1837, a fost înmatriculat drept *Hungarus* tânărul ortodox Alexander Dragojesku din Oravița. Pentru acest Alexandru Drăgoșescu, onomastica, confesiunea și locul de proveniență sunt indicii plauzibile și suficiente pentru a-l considera român⁶⁴. Pe aceleași considerente, în cazul lui Mauritius Hoffmann, catolic din Caransebeș, se poate admite apartenența la o familie germană, deși figurează ca *Hungarus* la Academia din Győr (1825)⁶⁵. Un exemplu edificator este cel al fraților Andrei și Constantin Ivașcoviți, ambii studenți ortodocși la Debrecen, în perioada 1841–1847. Andrei a fost declarat *hungarus*, dar fratele său figurează ca *serbus*, indiciu relevant pentru stabilirea adevăratei origini⁶⁶. Apartenența clară la neamul românesc este dovedită în cazul unor personalități marcante: Paul Iorgovici, Constantin Diaconovici Loga, Damaschin Bojincă (toți trei cu ascendență în Oltenia), Alexandru Guran, Eftimie Murgu, Traian Doda și Theodor Seracin. Tot astfel, Sigismund Tarianyi din Oravița, *nobilis hungarus*, catolic, student la Keszthely (1846) era într-adevăr maghiar⁶⁷. Nota comună pentru toți studenții a fost

3832 (25 ani); M. Szabó, *op. cit.*, nr. 812, 1372 (18 ani); 772a, 813, 1816 (19 ani); 89a, 408 (21 ani); 257 (22 ani); 958 (23 ani); 1385 (24 ani); 1420 (25 ani).

⁶⁴ M. Szabó, *op. cit.*, nr. 408.

⁶⁵ *Ibidem*, nr. 772a.

⁶⁶ *Ibidem*, nr. 812, 813.

⁶⁷ *Ibidem*, nr. 1816.

plurilingvismul. Învățarea limbii germane aducea avantaje nu numai în comerț și meșteșuguri, ci și în instruire. Fiind o limbă vie, introdusă și ca mijloc oficial de comunicare, germana a oferit tinerilor perspective ample de afirmare în armată, administrație și în școlile înalte. Spre exemplificare, Paul Iorgovici, cunosător al graiului sârbesc, a redactat un dicționar în patru limbi: română, germană, latină și franceză⁶⁸, iar Eftimie Murgu vorbea fluent limbile română, germană, greacă, maghiară și slavonă, cunoscând bine și limba latină. Amintitul Sigismund Tarianyi cunoștea, la 19 ani, limbile maghiară, germană, română și latină, învățate în familie și pe timpul studiilor de umanioare pe care le făcuse la Baia Mare.

Apartenența confesională a studenților⁶⁹ se poate reconstitui în mod acceptabil: catolici – 10, ortodocși – 8, mozaici – 1.

În privința condiției sociale, informațiile sunt destul de ample, cu referire la o paletă socio-profesională variată. Studenții de rang nobiliar sunt atestați pentru toată perioada analizată aici: Carol Eder *Caranscebens praenobilis* (1784), Mauritius Hoffmann (1825), Sigismund Tarianyi *nobilis hungarus* (1846)⁷⁰.

Lista universitarilor proveniți din Banatul de munte evidențiază că în unele familii au existat, concomitent sau în generații diferite, persoane cu studii înalte. Ținând cont de momentul înmatriculării, se poate admite că studenții din familiile Bakhmann, Feueregger, Gärtner, Gerübel, Hehengartner, Leitner, Oberth, Plasch, Scharschmidt, Schön von Schönfeld și Weingartner⁷¹ aveau vârste apropiate, fiind frați sau veri, iar cei din neamurile Boitner, Gassenheimer, Niuny și Scheuchenstuel⁷² au provenit din generații diferite. Cei mai mulți studenți

⁶⁸ Academia Română. *Dicționarul general al literaturii române* (în continuare DGLR), III, București, 2005, p. 660.

⁶⁹ M. Szabó, *op. cit.*, nr. 89a, 257, 600, 772a, 958, 1120a, 1385, 1420, 1816, 1914 (catolici); nr. 408, 812, 813, 1372 (ortodocși); M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 3786, 4515 (ortodocși); 4383 (evreu).

⁷⁰ M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 983; M. Szabó, *op. cit.*, nr. 772a, 1816.

⁷¹ *Gedenkbuch*, nr. 1011 și 1027; 56 și 231; 1147 și 1492; 192 și 325; 1091 și 1418; 419 și 525; 1387 și 1547; 770 și 998; 774 și 1036; 1209 și 1411; 187, 252 și 542 (trimiterile se fac în ordinea enumerării familiilor). În familia Seymann au existat trei studenți mediciști la Viena: Maximilian (1824) și Gustav (1826) din Oravița, Ludwig din Moldova Veche (1826). Toți trei erau fii de funcționar, indiciu suplimentar în favoarea înrudirii lor apropiate. La fel, Ferdinand și Johann Wein, studenți la Politehnica vieneză în 1847-1848, erau copiii unui profesor din Oravița (M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 3676-3678, 4372-4373).

⁷² *Gedenkbuch*, nr. 608, 1150 și 2394; 361 și 1018; 622 și 2504; 1476 și M. Szabó, L.

i-au dat familiile Hoffmann din Rusca (6), Franzenau, Ortmayer și Weingartner (câte 3). Aceste neamuri se remarcă prin faptul că doi-trei membri ai lor și-au făcut studiile aproape concomitent, fiind urmați, la distanță de o generație, de rudele mai tinere⁷³.

Ocupațiile și starea materială a părinților au fost dintre cele mai variate: funcționari – 16; militari – 10; comercianți, medici, proprietari – câte 3; arendași/administratori, profesori – câte 2; avocați, comisari, directori, diriginte de poștă, inspectori – câte unul⁷⁴. De exemplu, Johann Abt de la Schemnitz (1817) a fost nepotul lui Bernhardt Abt – primul director al Uzinelor din Reșița. Studenții Andrei și Constantin Ivașcovici se puteau mândri cu tatăl lor, Sofronie, care a fost protopop la Vărădia și Oravița⁷⁵. Ceilalți cursanți au provenit din familii mai modeste, fapt sugerat tot de îndeletnicirile părinților: fierar, hangiu, librar, mecanici, metalurgiști etc. Cele 57 de situații pentru care se cunoaște ocupația părinților, permit o comparare edificatoare cu specializările urmate de fiii acestora. În câteva cazuri⁷⁶, meseriile au fost identice sau foarte asemănătoare pentru tată și fiu: comerciant, funcționar – câte 2, inginer – 1. De asemenea, mulți tineri au urmat exemplul părinților care lucrau în sectorul administrativ sau tehnic al exploatărilor miniere. După absolvire, ei au activat tot în domeniile forestier și metalurgic, ocupând, de regulă, posturi superioare.

Dominantă a fost discontinuitatea dintre preocupările tinerilor și cele ale înaintașilor lor. Din familii de funcționari s-au recrutat studenți la farmacie (4), medicină (3), inginerie (3), arte, comerț, filosofie, teologie (câte unul)⁷⁷. Fiii de militari au ales să studieze ingineria (5), filosofia (2) și dreptul (1)⁷⁸.

Szögi, *op. cit.*, nr. 3427.

⁷³ *Ibidem*, nr. 78, 484, 614, 615, 663, 794, 1073, 1287, 1630 (Hoffmann); 359, 691, 1557 (Franzenau); 494, 529, 601, 2432 (Ortmayer); 187, 252, 542 (Weingartner).

⁷⁴ M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 905, 1330, 1521, 1758, 2065, 2166, 2328, 2637, 2890, 3160, 3676-3678, 4163, 4197 (funcționari); 349, 509, 1255, 1815, 1845, 1935, 2261, 3832, 4515 (militari); 1006, 3804, 4383 (comercianți); 1733, 2522, 3217 (medici); 2504, 3133, 4196 (proprietari); 1270, 2343 (administratori); 4372, 4373 (profesori); M. Szabó, *op. cit.*, nr. 1372 (funcționar); 1816 (avocat); 89a (comisar); 1120a (diriginte poștal) etc.

⁷⁵ M. Szabó, *op. cit.*, nr. 812, 813. Protopopul Sofronie a desfășurat activități didactice și a contribuit la răspândirea cărților românești în satele bănățene, cf. V. Leu, C. Roșu, *op. cit.*, p. 139, 142, 155.

⁷⁶ M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 1521, 2065, 2504, 3223, 3804.

⁷⁷ *Ibidem*, nr. 1330, 2328, 3677, 3678 (farmacie); 2166, 2890, 3676 (medicină); 1758, 3160, 4197 (inginerie); 905, 2637, 4163 și M. Szabó, *op. cit.*, nr. 1372 (ceilalți).

⁷⁸ *Ibidem*, nr. 349, 509, 1255, 1815, 1935 (inginerie); 2261 (filosofie). Simon Murgu,

Trecerea de la ocupațiile tradiționale la cele moderne devine tot mai conturată, iar sensul ascendent este pregnant la familiile de condiție inferioară și mijlocie. Părinții câtorva viitori ingineri au fost comercianți, funcționari și militari, doi băieți de fierar/ metalurgist au ajuns farmacist, respectiv medic veterinar⁷⁹, în timp ce studiile camerale au fost accesibile fiilor de librar sau funcționari⁸⁰. Copiii de „onorabili”, nobili și proprietari-rentieri, au studiat comerțul, dreptul, ingineria și teologia (câte unul)⁸¹. În câteva cazuri, a prevalat talentul și dorința de a face „altceva”. Spre Artele Frumoase au simțit chemare trei fii de grănicer, funcționar și mecanic⁸². Tot astfel, oameni cu ocupații diverse (comisar, diriginte poștal, medic, preot) și-au ajutat copiii să urmeze Dreptul⁸³. În schimb, băiatul unui avocat a preferat să devină agronom⁸⁴.

Din prezentarea acestor detalii reiese că starea materială și atitudinea părinților au condiționat în mod hotărâtor urmarea cursurilor. Studiile înalte au presupus cheltuieli însemnate pe o durată apreciabilă. La taxele de studiu se adăugau cheltuielile de întreținere și costurile legate de procurarea cărților și rechizitelor, de tipărirea dizertațiilor susținute. Dacă nobilii își puteau permite un trai pe măsura rangului lor, în schimb, pentru familiile modeste asemenea cheltuieli au fost mai greu de suportat. Câțiva studenți erau orfani de unul sau de ambii părinți⁸⁵, ceea ce le diminua posibilitățile financiare, dar nu și ambiția de a se afirma prin studii. În momentul înscrierii, unii tineri erau deja lucrători. Primii 12 studenți bănățeni ai Academiei montanistice din Schemnitz figurează ca salariați (1771–1784). Indiscutabil, greutatea materiale i-au determinat pe mulți tineri să se înscrie doar ca auditori⁸⁶ sau să-și întrerupă cursurile. O soartă nefericită a avut Eugen Schmidt din Oravița, care a decedat în timpul studiilor

tatăl lui Eftimie, a fost ofițer în Regimentul românesc de graniță nr. 13, cf. *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, Wien, edițiile 1826 și 1833, ambele p. 245.

⁷⁹ *Ibidem*, nr. 2209, 4443.

⁸⁰ *Ibidem*, nr. 1266, 1521, 2065.

⁸¹ *Ibidem*, nr. 2504 (inginerie); 3133 (teologie); 4196 (comerț); M. Szabó, *op. cit.*, nr. 772a (drept).

⁸² *Ibidem*, nr. 3786, 4163, 4515.

⁸³ *Ibidem*, nr. 1733; M. Szabó, *op. cit.*, nr. 89a, 813, 1120a. Tatăl lui Constantin Diaconovici Loga a fost pictor de biserici.

⁸⁴ M. Szabó, *op. cit.*, nr. 1816.

⁸⁵ M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 1726, 3804.

⁸⁶ *Ibidem*, nr. 3832.

începute la Mosonmagyaróvár (1838)⁸⁷. Se pare că facultatea montanică de la Schemnitz a fost absolvită de jumătate din cei 90 de bănațeni care au frecventat-o. În privința celorlalți 80 de studenți repertoriați situația nu este mai bună, deoarece trei sferturi din ei figurează în registrele matricole cel mult un an. Pentru restul lor⁸⁸, situația se prezintă astfel: 2 ani universitari – 6; 3 ani – 10; 4 ani – 3; 5 ani – 2. Motivele arătate mai sus explică și caracterul sporadic al peregrinării academice.

Absolvirea facultăților și obținerea unor grade academice nu sunt dovedite în mod direct decât pentru puțini tineri. Un exemplu concludent îl oferă cinci studenți de la Universitatea din Pesta, specializarea farmacie, care au susținut examenul de absolvire cu probe practice și teoretice, reușind să obțină mult dorita diplomă (1823–1847)⁸⁹. Tot în domeniul medicinei este semnalată și acordarea primului doctorat (1788). Doar trei bănațeni originari din Banatul montan au reușit să obțină acest înalt titlu academic în perioada analizată aici: Franciszek Masoch (medicină), Eftimie Murgu (drept) și Moricz Weiss (filosofie). Finalizarea studiilor înalte se întrevede din publicarea unor dizertații și lucrări științifice, apoi prin realizările notabile ale carierei post-universitare.

Franciszek Masoch (1763–1845) și-a dedicat viața învățământului medical superior. Originar din Moldova Nouă, el aparține foarte puțin Banatului montan. Doctoratul în medicină obținut la Universitatea Vieneză i-a deschis calea profesoratului (din 1793) la Institutul de medicină și chirurgie din Lemberg/Lwow. A fost ales decan al facultății de medicină (1801–1802), rector (1802–1803, 1827–1828) al Universității din Liov și cetățean de onoare al orașului în care a profesat o viață⁹⁰.

Contemporan cu Masoch a fost unul din primii reprezentanți ai iluminismului românesc din Banat, anume Paul Iorgovici (1764–1808). El s-a

⁸⁷ M. Szabó, *op. cit.*, nr. 1575.

⁸⁸ *Ibidem*, nr. 89a, 813, 1120a (2 ani); 408 (3 ani); M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 4162, 4383, 4386 (2 ani); 509, 1726, 1935, 2463, 3786, 4197 (3 ani); 2504 (4 ani); 4163 (5 ani). Leopold Mahr din Oravița a studiat la Schemnitz (1842), apoi la cele două secții ale Politehnicii vieneze (1845–1846), iar Johann Wein din Bocșa a urmat aceleași facultăți, dar în sens invers (1848–1850).

⁸⁹ *Ibidem*, nr. 257, 600, 958, 1385, 1420.

⁹⁰ F. Masoch, *Dissertatio inauguralis medico-practica de Hydrothorace*, Viennae, typ. Mechitaristarum, 1824; Ludwik Finkel, Stanislaw Starzynski, *Historia Uniwersytetu Lwowkiego*, Lwów, 1894, p. 111, 345, 349; *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, VI, 1974, p. 130.

născut la Vărădia, tatăl său fiind preot. A urmat cursurile școlii triviale din Vârșeț, șase clase gimnaziale la Szeged (1776–1782), apoi studiază filosofia la Bratislava (1782–1784) și dreptul la Pesta (1784–1787). Ajuns notar-jurat, Iorgovici își completează pregătirea cu studiul dreptului public austriac, la universitatea vieneză (c. 1787). Are privilegiul să călătorească mult prin Europa. La Roma a stat trei ani, timp în care a adunat materiale pentru o lucrare de istorie națională. Destinul îl poartă în Parisul revoluționar, prin Londra și iarăși la Viena – unde împreună cu doctorul Ioan Piuariu-Molnar pregătește editarea unui ziar românesc, demers care a fost interzis de autorități. Iorgovici a sprijinit proiectul înființării cunoscutei *Societăți filosoficești a neamului românesc în mare Prințipatul Ardealului* (1795)⁹¹. În 1799, a publicat celebră, ului”a cunoscutei unde se angajează *Observații de limbă românească*, operă remarcabilă a iluminismului bănățean⁹². De asemenea, Iorgovici a tradus documente referitoare la originile românilor, aduse de la Roma, și a promovat utilizarea alfabetului latin.

Constantin Diaconovici Loga (1770–1850) a provenit din familia unui pictor de biserici, învățând la Lugoj și Pesta. După absolvirea studiilor de Drept, își dedică toată viața cauzei dezvoltării învățământului și răspândirii culturii în limba română. La Pesta, Loga s-a remarcat prin deschiderea primei școli românești (1808) și în ajutorul dat lui Petru Maior de a tipări integral *Istoria pentru începutul românilor în Dacia* (1812). Între 1812–1830, el a funcționat ca profesor al Școlii Normale românești din Arad. În ultimele două decenii ale vieții, i s-a încredințat conducerea Școlii regimentale românești din Caransebeș (mutată la Biserica Albă, în 1836)⁹³. Diaconovici Loga a publicat numeroase cărți bisericești, gramatici și manuale care au dat consistență unui amplu program patriotic de luminare prin cultură⁹⁴. Lucrări precum *Chemare la tipărirea cărților românești și versuri pentru îndreptarea tinerilor* (Buda, 1821) și *Epistolariul*

⁹¹ DGLR, III (E-K), 2005, p. 659-660; V. Țircovnicu, *Contribuții*, p. 81-84.

⁹² *Bibliografia Românească Veche* (în continuare, BRV), II (1716-1808), București, 1910, nr. 621, p. 413-416. Paul Iorgovici, *Observații de limbă românească*, ed. Doina și Crișu Dascălu, Timișoara, 1979.

⁹³ DGLR, II (C-D), 2004, p. 644-645; V. Țircovnicu, *Contribuții*, p. 88-97.

⁹⁴ BRV, III (1809-1830), București, 1912-1936, nr. 978, 1155, 1206, 1284, p. 221, 395-399, 434, 514-515; C. Diaconovici Loga, *Gramatica românească*, ed. Olimpia Șerban, Eugen Dorcescu, Timișoara, 1973.

românesc (Buda, 1841) sunt adevărate manifeste pentru cultivarea limbii și cărții românești⁹⁵.

Damaschin Bojincă (1801–1869) reprezintă următoarea generație de cărturari români⁹⁶. Studiile elementare și medii le face la Oravița, Vârșeț, Timișoara și Szeged, iar pe cele superioare le începe la Academia de Drept din Oradea (1824–1826). Ajuns la Pesta, el obține postul de „jurat-notarăș la Înalta Tablă a Ungariei” (1828) și diploma de avocat (1829). Preocupările sale filologice și istorice îl arată ca pe unul dintre cei mai fervenți continuatori ai ideilor Școlii Ardelene⁹⁷. În paralel, Bojincă a publicat o lucrare originală de pedagogie, apreciată în tot spațiul românesc⁹⁸. Răspunzând unui apel făcut de Gh. Asachi, Bojincă se stabilește definitiv în Moldova (1833), unde primește funcția de juris-consult pe lângă Logofeția Dreptății. A fost și rectorul Seminarului teologic de la Socola (1834–1839, 1840–1841). Între 1841–1847, Bojincă a susținut la Academia Mihăileană cursurile de *Drept natural*, *Drept penal* și *Drept roman*⁹⁹. A contribuit la editarea în limba română (1833) și la revizuirea (1847) Codului Callimachi, în care a inserat principiile din Codul austriac. Damaschin Bojincă s-a bucurat de recunoașterea calităților sale, primind rangurile de paharnic (1835), ban (1841) și agă, odată cu împământarea (1848). Își încheie cariera ca ministru de justiție în guvernul condus de Mihail Kogălniceanu (30 apr. 1860–17 ian. 1861)¹⁰⁰, ultimii ani ai vieții petrecându-i la moșia Dumbrăveni (Botoșani).

Un bun colaborator și prieten al lui Damaschin Bojincă a fost cunoscutul revoluționar pașoptist Eftimie Murgu (1805–1870)¹⁰¹. El a urmat școlile din Rudăria, satul său natal, și Caransebeș. Studiază filosofia, inițial la Liceul piarist din Szeged (1825–1826), apoi la Universitatea din Pesta (1826–1827). Murgu se pregătește temeinic în științele juridice, fapt dovedit prin atestatul de absolvire a Dreptului (21 aug. 1830) și titlul de doctor *utriusque juris et philosophiae*

⁹⁵ *Ibidem*, nr. 1119, p. 376-380; *Bibliografia românească modernă (1831-1918)* (în continuare, BRM), II (D-K), București, 1986, nr. 17507-17509, p. 82.

⁹⁶ DGLR, I (A-B), 2004, p. 587-588; V. Țircovnicu, *Contribuții*, p. 98-108.

⁹⁷ BRV, III, nr. 1300, 1357, 1410, p. 527, 569, 618-619; BRM, I (A-C), 1984, nr. 7299, p. 401. Damaschin Bojincă, *Scrieri. De la idealul luminării la idealul național*, ed. Nicolae Bocșan, Timișoara, 1978.

⁹⁸ BRV, III, nr. 1472, p. 674-679 (*Directorul bunei creștere*, Buda, 1830).

⁹⁹ BRM, I, nr. 7300-7302, p. 401.

¹⁰⁰ Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României (1859-1995)*, București, 1995, p. 20.

¹⁰¹ DGLR, IV (L-O), 2005, p. 492-493.

(27 iul. 1834). Pe timpul studiilor, Eftimie Murgu a editat o amplă operă polemică în favoarea romanității românilor¹⁰². În 1834, Murgu părea să urmeze calea lui Bojincă, însă destinul a hotărât altfel. Chemat în Moldova, el a organizat catedra de filosofie de la noua Academie Mihăileană (1835)¹⁰³. Ideile pe care le-a promovat au atras ostilitatea boierimii moldovene, cărturarul bănățean fiind nevoit să demisioneze și să se mute la București. Între 1837–1839, Murgu a predat Dreptul și Logica la Colegiul *Sf. Sava*. Legăturile cu revoluționarii munteni și aderarea la societatea secretă condusă de Dimitrie Filipescu (mai-oct. 1840) au condus la expulzarea patriotului bănățean. Revenit în Imperiul Habsburgic, Eftimie Murgu s-a aflat în detenție de două ori (1845–1848, 1849–1853), întâi pentru acuzația de agitație împotriva integrității statului, apoi pentru toate ideile și acțiunile promovate în timpul Revoluției pașoptiste. Aceste perioade sumbre au alternat cu cele de afirmare politică. Murgu a fost ales deputat de Lugoj în Parlamentul revoluționar maghiar (1848–1849), iar după reinstaurarea sistemului constituțional a reprezentat circumscripția Stamura-Moravița în Dieta maghiară (1861).

Bănățeni talentați se regăsesc și în domeniul Artelor Frumoase. Eduard Tribus din Dognecea a devenit specialist în gravură și sculptură, reușind să câștige de trei ori premiul Academiei vieneze de Arte¹⁰⁴. Karl Sterio (1823–1862) din Sasca a preferat grafica și pictura, domeniile pe care le-a aprofundat pe parcursul studiilor de la München și al călătoriilor efectuate în Italia, Franța și Anglia. A realizat portrete, peisaje, scene istorice de actualitate, remarcabile prin forma echilibrată și liniile precise de redare. De asemenea, s-a dovedit un priceput ilustrator de carte. Sterio a utilizat tehnicile acuarelei, litografiei, picturii în ulei. Una din creațiile sale de anvergură este pictura interiorului și a iconostasului bisericii sârbești din Pesta (1857–1858)¹⁰⁵.

Afirmarea prin cultură a comunității evreiești este ilustrată de cariera și opera lui Moricz Weiss din Bocșa. Studiile sale au fost încununuate cu un doctorat în filosofie, temei concludent pentru a fi ales ca rabin la Törökszentmiklós

¹⁰² BRV, III, nr. 1490, p. 693-698; E. Murgu, *Scrieri*, ed. I. D. Suciu, București, 1969.

¹⁰³ BRM, III (*L-Q*), 1989, nr. 39957, p. 515; E. Murgu, *Curs de filosofie ținut la Academia Mihăileană (1834-1836)*, ed. V. Țircovnicu, Timișoara, 1986.

¹⁰⁴ M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 4163.

¹⁰⁵ *Ibidem*, nr. 3786; *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, XIII, 2008, p. 217-218.

(Ungaria). De la Weiss au rămas tipărite câteva discursuri și lucrări de istorie a comunităților ebraice¹⁰⁶.

Panorama carierelor notabile trebuie întregită cu realizările absolvenților din domeniul tehnic. Informațiile din anexa studiului arată că mulți cursanți s-au reîntors acasă, activând în cadrul diverselor asociații miniere. Cei mai prosperi au fost frații Hoffmann care au pus bazele Uzinelor metalurgice de la Rusca Montană (1804). Șase studenți ai Facultății montanistice din Schemnitz (Anton și Franz – 1796; Johann – 1798; Anton – 1811; Adam (fiul lui Anton) – 1814; Ernest – 1823) figurează, succesiv, ca proprietari ai uzinelor siderugice de la Rusca. Ulterior, familiile Hoffmann și Maderspach s-au asociat, formând o societate minieră mai amplă. Karl Maderspach (student la Schemnitz, în 1811) a devenit director și proprietar de furnal la Rusca¹⁰⁷. Fiul său, Johann (1831–1891) a urmat Școala de ingineri militari de la Laimgrube (Viena), preferând însă o carieră civilă. A fost directorul primei Case de depuneri a comitatului Hunedoara și membru corespondent al Camerei de comerț arădene¹⁰⁸. Ginerelul lui Karl Maderspach a fost (din 1849) Johann Wein din Bocșa. Tânărul născut la 1829, a urmat Politehnica vieneză și apoi secția minieră a Academiei din Schemnitz. A lucrat la trezoreria din Reșița, a servit ca miner la societatea Hoffmann–Maderspach din Rusca, iar apoi a deschis o mică mină de fier în zona Hunedoarei. Între 1861–1866 este și inginer al comitatului Hunedoara. S-a mutat în capitală, unde deschide tipografia *Khor și Wein*. Johann Wein a fost ales director al Companiei de aprovizionare cu apă (febr. 1873), reușind să facă amenajari care au condus la sporirea debitului de alimentare. De asemenea, în anii 1880–1881, realizează sistemul de furnizare a apei pentru malul drept al Dunării¹⁰⁹.

¹⁰⁶ *Ibidem*, nr. 4383; Szinnyei József, *Magyar irók. Élete és munkái*, Budapest, XIV, 1914, col. 1486.

¹⁰⁷ Un articol din *Gazeta de Transilvania* (III, nr. 9, 25 febr. 1840, p. 33) evidențiază rolul fraților Hoffmann la întemeierea de „făurii” pe lângă minele din Hunedoara. Acolo au început să se fabrice unelte aduse până atunci tocmai din Stiria. Împreună cu Karl Maderspach, frații Hoffmann au instalat poduri la Timișoara, Lugoj și Mehadia, iar pe cele de la Graz și Viena le-au montat în urma câștigării unui concurs. „E de însemnat cum că podurile isprăvite sau proiectate de dânșii nu sunt compuse din lanțuri, ci poduri spânzurătoare, compuse din țilindri și arcuri, toate din fer vărsat, după o teorie cu totul nouă până acuma, nici într-o parte a lumii întrebuintată”.

¹⁰⁸ M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 2496; J. Szinnyei, *op. cit.*, VIII, 1902, col. 250.

¹⁰⁹ *Ibidem*, nr. 4373; J. Szinnyei, *op. cit.*, XIV, col. 1464-1465.

Preocuparea pentru domeniul aprofundat se remarcă și la alți studioși. Rupertus Veinczier din Oravița a fost angajat la Cămara regească a comitatului Timiș în urma susținerii unui concurs *ex scientia Rationum* (23 august 1821)¹¹⁰. János Vattay a publicat, imediat după absolvirea Universității agricole din Hohenheim, o lucrare de popularizare a tehnicilor zootehnice avansate¹¹¹.

Informațiile prezentate până aici au evidențiat, chiar și parțial, complexitatea și varietatea aspectelor unui fenomen socio-cultural mai puțin cunoscut din istoria Banatului montan. Prezența studioșilor din acest areal la școli și universități europene nu a fost prea amplă (media este de abia 1,8 elevi-studenți pe an), dar a avut o importanță deosebită în racordarea societății de aici la cultura și valorile Luminilor europene. Pentru români, studiul în marile centre academice a grăbit cristalizarea programului propriu de luminare, conceput din perspectivă națională.

A. Evoluția numerică a studioșilor din Banatul montan

Deceniul	Total Banat-Transilvania		Din Banatul montan	
	universități din Ungaria	alte universități	universități din Ungaria	alte universități
1751-1760	6	199	—	1
1761-1770	15	241	—	4
1771-1780	29	345	8	1
1781-1790	37	286	9	4
1791-1800	88	309	18	2
1801-1810	183	252	13	3
1811-1820	222	349	26	3
1821-1830	381	414	15	15
1831-1840	515	489	13	13
1841-1850	453	467	7	26
TOTAL	1929	3351	109	72
	5280		181	

¹¹⁰ M. Szabó, *op. cit.*, nr. 1914.

¹¹¹ M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 4226; J. Szinnyei, *op. cit.*, XIV, col. 1000.

B. Lista studioșilor din Banatul montan

Berzasca

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/facultatea	Cariera
1	Johann Syrbu von <i>Bersaska</i>	1839–1840	Viena (diverse facultăți)	

1. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 3832.

Bocșa

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/facultatea	Cariera
1	Kosthika Michael von <i>Bogszan</i>	1822	Univ. Viena – medicină veterinară	
2	Moricz Weiss von <i>Boschan</i>	1846–1848	Praga – filosofie	Rabin la Törökszentmiklós
3	Johann Wein von <i>Bogschan</i>	1848	Politehnica Viena – inginerie	Inginier și topograf; antreprenor și tipograf la Pesta
		1850	Acad. Montanistică Schemnitz – mine	

1–2. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 2209, 4383; 3. *Ibidem*, nr. 4373, *Gedenkbuch*, 1871, nr. 3897.

Borlovenii Vechi

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/facultatea	Cariera
1	Alexandru Guran	1836–1844	Academia Militară din Viena	Feldmareșal al armatei imperiale

1. J. Svoboda, *Die Theresianische Militär-Akademie*, I, 1894, p. 225; 2. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 1815.

Caransebeș

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Carol Eder <i>Caransebecens praenobilis</i>	1784	gimnazist la Collegium Academicum Viena	
2	Constantin Diaconovici Loga	c. 1790	Univ. Pesta – drept	Profesor, publicist
3	Mauritius Hoffmann, <i>Karansebes</i>	1825–1826	Univ. Győr – drept, an I	
4	Gerhard Körner <i>von Karansebes</i>	1825–1826	Univ. Praga – filosofie	
5	Franz Frümel <i>von Karansebes in Banat</i>	1837	Politehnica Viena – inginerie	
6	August Schneider <i>von Karansebes in Banat</i>	1840–1841	Univ. Olomouc – chirurgie	
7	Nicolae Andreevici	c. 1840	Buda – gimnazist	Protopop de Caransebeș
8	Eduard Strauss <i>von Caransebes</i>	1844	Politehnica Viena – comerț	
9	Ludwig Hoffmann	1845	Univ. Viena – drept	
10	Eduard Borecky <i>von Karansebes</i>	1845–1848	Univ. Praga – filosofie	
		1848	Politehnica Praga – inginerie	
11	Franz Engels <i>von Karansebes</i>	1846–1847	Politehnica Viena – inginerie	
12	Theodor Seracin	1846–1854	Academia Militară din Viena	Feldmareșal al armatei imperiale
13	Leo Berni <i>von Karansebes</i>	1848	Politehnica Viena – inginerie	

1. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 983; 2. DGLR, II (C-D), p. 644; 3. M. Szabó, *Erdélyiek*, 2005, nr. 772a; 4–6. M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 2261, 1255, *Akademie*, II, 1894, p. 266-267; 13. M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 349

Carașova

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariere
1	Antonius Lévy, <i>Krassova</i>	1824–1826	Univ. Győr – drept, anii I–II	
2	Francisc Balogh, <i>Krassovár</i>	1839–1840	Univ. Győr – drept, an II	

1–2. M. Szabó, *Erdélyiek*, 2005, nr. 1120a, 89a.

Ciclova

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariere
1	Carol Urbanitzky <i>von Csiklova</i>	1826–1827	Graz – gimnazist	
		1832	Graz – Institutul <i>Joanneum</i> – inginerie	
		1833–1835	Univ. Graz – filosofie	
2	Georg Fütz von <i>Csiklowa</i>	1828	Politehnica Viena – comerț	

1–2. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 4197, 1270.

Ciudanovița

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariere
1	Salamon Opscha, <i>Csudanovics</i>	1845–1846	Debrecen – filosofie an I	

1. M. Szabó, *Erdélyiek*, 2005, nr. 1372.

Dognecea

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Eduard Tribus <i>von Dognatzka</i>	1835–1839, 1841	Academia de Arte Viena – gravură și sculptură	Artist plastic
2	Eduard Brada, <i>Dognácska</i>	31 iulie 1840	Univ. Pesta – farmacie diplomat	Farmacist
3	Károly Gassenheimer, <i>Dognácska</i>	4 mai 1847	Univ. Pesta – farmacie diplomat	Farmacist

1. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 4163; 2–3. M. Szabó, *Erdélyiek*, 2005, nr. 257, 600.

Doman

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Emerich Popovich <i>von Domany</i>	1825	Univ. Viena – teologie	

1. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 3133.

Gârliște

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Damaschin Bojincă	1824–1826 1826–1828	Acad. Drept Oradea Univ. Pesta – drept	Jurist, profesor, ministru

1. D. Bojincă, *Scrieri*, 1978, p. X-XI; DGLR, I (A-B), p. 587-588.

Mehadia

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Franz Österreicher	1781	Academia de Arte Viena – gravură	Desenator
2	Friedrich Martini <i>von Mehadia</i>	1847	gimnazist la Viena	

1–2. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 2944, 2558.

Moldova Nouă

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Franciszek Masoch	c. 1783	Univ. Trnava și Praga – filosofie	Profesor de medicină, decan și rector al Univ. Lemberg
		1788	Univ. Viena - medicină	

1. *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, VI, 1974, p. 130.

Moldova Veche

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Anton Hoffmann <i>Ó-Moldova</i>	1796	Univ. Viena – drept	
2	Ludwig Seymann <i>von Moldowa</i>	1826	Univ. Viena – farmacie	
3	Anton Unterweger	1842–1843	Politehnica Viena – comerț	
4	Emil Jossonowitz <i>von Alt Moldova in Banat</i>	1842–1845	Politehnica Viena – inginerie	
5	János Vattay, <i>Moldau</i>	1845–1846	Univ. Hohenheim – agronomie	
6	Johann Scheuchenstuel <i>von Moldowa</i>	1846	Politehnica Viena – inginerie	

1–6. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 1735, 3677, 4196, 1935, 4226, 3427.

Oravița

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	György Wendel	5 iun. 1755	Academia de Arte Viena	
2	Anton Scherübl	30 iun. 1768	Acad. Militară Viena – Gumpendorf – inginerie militară	Cadet într-un regiment de infanterie
3	Anton Oelberg	1 sept. 1769–1 mar. 1770		Student la filosofie – Viena
4	Johann Albert Oelberg			
5	Johann Schweiger	1 sept. 1769–11 mar. 1770		
6	Friedrich Löwenfeld <i>von Orawitz</i>	1801–1804	Univ. Praga – chirurgie	
7	Carl Hoffinger	1801–1804	Univ. Viena – drept	
8	Anton Tribus	1804	Univ. Viena – drept	Contabil minier la Schmollnitz
		1805	Acad. Montanistică Schemnitz	
9	Rupertus Veinczier, <i>Oravicza</i>	1821	Univ. Pesta	Funcționar- contabil la Cămara Regală a comit. Timiș
10	Joannes Pecher, <i>Oravicza, Banatus</i>	2 sept. 1823	Univ. Pesta – farmacie, diplomat	Farmacist
11	Hermann Gerubl <i>von Orawitz</i>	1824	Univ. Viena – farmacie	
12	Maximilian Seymann <i>von</i> <i>Orawitza</i>	1824	Univ. Viena – farmacie	

13	Karl Jablonzky <i>von Oravitz</i>	1825	Univ. Viena – farmacie	
14	Ferdinand Augustin <i>von Oravitz</i>	1825	Univ. Viena – medicină	
15	Gustav Seymann <i>von Orawitza</i>	1826	Univ. Viena – chirurgie	
16	Gasparus Knoblauch, <i>Oravitza</i>	3 sept. 1828	Univ. Pesta – farmacie, diplomat	Farmacist
17	Johann Mesner	1829	Univ. Viena – teologie	
18	Frank Mager	1832	Academia de Arte Viena – pictură	Pictor
19	Leopold Thomas Koller, <i>Oravitz in Banat</i>	11 ian. 1833	Univ. Leipzig – medicină	Farmacist și medic la Craiova
20	Alexander Dragojesku, <i>Oravicza</i>	1836–1837	Univ. Debrecen – filosofie an III	
21	Ludwig Fürstenmühl von Fritschko <i>von Oravicza</i>	1837	Univ. Viena – camerală	
22	Eugen Schmidt, <i>Oravicza</i>	1837–1838	Magyaróvár – agronomie	Decedat în timpul studiilor
23	Ernst Oberth <i>von Orawicza</i>	1838	Univ. Viena – chirurgie	
24	Johann Graf <i>von Orawitza</i>	1839	Politehnica Viena – comerț	
25	Johann Nepomuk Lang	1839	Univ. Viena – chirurgie	
26	Constantin Ivaeskovics, <i>Oraviczabánya</i>	1842–1843	Univ. Debrecen – drept an II	
27	Leopold Mahr <i>von Oravitza</i>	1842	Acad. Montanistică Schemnitz – mine	
		1845 1846	Politehnica Viena – inginerie, apoi comerț	

28	Hermann Hamerak	1846	Univ. Viena – camerală	
29	Sigmund Killer	1846	Univ. Viena – camerală, apoi Politehnica – inginerie	
30	Andreas Ivaeskovics, <i>Oravica</i>	1846–1847	Univ. Debrecen – filosofie an I	
31	Sigismund Tarianyi, <i>Oravicza</i>	1846–1847	Keszthely – agronomie	
32	Johann Preisser <i>von</i> <i>Orawitza</i>	1847	Politehnica Viena – inginerie	
33	Ferdinand Wein <i>von</i> <i>Orawitz</i>	1847–1848	Politehnica Viena – inginerie	
34	Emerich Horváth <i>von Orawitza</i>	1848	Politehnica Viena – inginerie	

1. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 4395; 2–5. Fr. Gatti, *Geschichte der Genie Akademie*, 1901, p. 239, 241; 6–7. M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 2463, 1726; 8. *Ibidem*, nr. 4162, *Gedenkbuch*, 1871, nr. 883; 9–10. M. Szabó, *Erdélyiek*, 2005, nr. 1914, 1420; 11–15. M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 1330, 3678, 1857, 139, 3676; 16. M. Szabó, *op. cit.*, nr. 958; 17–19. M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 2637, 2503, 2166; 20. M. Szabó, *op. cit.*, nr. 408; 21. M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 1266; 22. M. Szabó, *op. cit.*, nr. 1575; 23–25. M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 2890, 1405, 2343; 26. M. Szabó, *op. cit.*, nr. 813; 27. *Gedenkbuch*, 1871, nr. 3206, M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 2504; 28–29. *Ibidem*, nr. 1521, 2065; 30–31. M. Szabó, *op. cit.*, nr. 812, 1816; 32–34. M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 3160, 4372, 1758.

Orșova

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Demeter Zenovitz, <i>Alt Orsova</i>	1824–1825	Academia de Arte Viena – pictură	Pictor
2	Joseph Reiter <i>von</i> <i>Alt Orsowa</i>	1848	Politehnica Viena – comerț	

1–2. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 4515, 3223.

Petnic

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Daniel Doda	13 dec. 1845–sept. 1853	Academia Militară din Viena	Căpitan inf. în armata cezaro- crăiască

1. J. Svoboda, *Die Theresianische Militär-Akademie*, II, 1894, p. 232.

Pojejena

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Alexander Eduard Braun	15 nov. 1821–1 mart. 1827	Academia Militară din Viena	Decedat în timpul studiilor

1. J. Svoboda, *Die Theresianische Militär-Akademie*, I, 1894, p. 517.

Prilipeț

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Marcus Gosposich <i>Prilipecz im Banat</i>	23 feb. 1791–10 mai 1797	Academia Militară din Viena	Cadet într-un regiment de infanterie
2	Traian Doda	29 oct. 1834–13 sept. 1841	Academia Militară din Viena	General-maior în armata imperială
3	George Doda	28 sept. 1842–7 sept. 1849	Academia Militară din Viena	Maior <i>ad honores</i> în armata cezaro- crăiască

1–3. J. Svoboda, *Die Theresianische Militär-Akademie*, 1894, I, p. 279; II, p. 55-56, 165.

Reșița

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Karl Kuobloch, <i>Reschitza</i>	1818	Univ. Viena – farmacie	
2	Gustav Weland von <i>Reschitz</i>	1827–1829	Politehnica Viena – inginerie	
3	Joseph Reindl, <i>Reschitz</i>	1831	Univ. Viena – filosofie	
4	Hugo Otter, <i>Reschitza</i>	12 aprilie 1843	Univ. Pesta – farmacie, diplomat	Farmacist
5	Engelbert Dimatschek von <i>Reschitz in Banat</i>	1843–1844	Politehnica Viena – comerț	

1–3. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 2328, 4386, 3217; 4. M. Szabó, *Erdélyiek*, 2005, nr. 1385; 5. M. Szabó, L. Szögi, *op. cit.*, nr. 905.

Rudăria

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Joseph Materinger	30 mai 1810–31 oct. 1817	Academia Militară din Viena	Stegar într-un regiment de infanterie
2	Eftimie Murgu	1825–1826 1826–1827 1827–1830	Szeged – filosofie Univ. Pesta – filosofie, drept	Profesor, publicist, revoluționar

1. J. Svoboda, *Die Theresianische Militär-Akademie*, I, 1894, p. 412; 2. E. Murgu, *Curs de filosofie*, 1986, p. 5-7, 13. DGLR, IV (*L-O*), p. 492

Rugi

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Johann Wisshofer von <i>Russbanya</i>	1815	Univ. Viena – farmacie	

1. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 4443.

Rusca Montană

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/facultatea	Cariera
1	Anton Hoffmann	1796–1797	Acad. Montanică Schemnitz	Proprietar de uzină siderurgică la Rusca M.
2	Johann Maderspach <i>von Ruskberg</i>	5 oct. 1843– 20 aug. 1846	Acad. Militară Viena -Laimgrube – inginer militar	Conduce Casa de economii a comitatului Hunedoara; publicist
3	Karl Mandl <i>von Ruskberg</i>	1849	Politehnica Viena – inginerie	

1. *Gedenkbuch*, 1871, nr. 614, M. Szabó, *Erdélyiek*, 2005, nr. 766; 2–3. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 2496, 2522.

Sasca Montană

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/facultatea	Cariera
1	Karl Sterio <i>von Saska</i>	1838–1842	Academia de Arte Viena – pictură	Pictor la Pesta și Bratislava

1. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 3786.

Vărădia

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/facultatea	Cariera
1	Paul Iorgovici	1782–1784	Bratislava – filosofie	Jurist, filolog, profesor
		1784–1787	Univ. Pesta – drept	
		c. 1787	Univ. Viena – drept	

1. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 1845; P. Iorgovici, *Observații*, 1979, p. 39-40.

Banat (fără indicarea localității)

Nr. crt.	Nume și prenume	Perioada	Universitatea/ facultatea	Cariera
1	Ignaz Kierman	1771	Acad. Montanistică Schemnitz	
2	Anselm Schäfferl	1771		
3	Franz Feueregger	1773		
4	Martin Giller	1774		
5	Anton Aichinger	1774		
6	Johann Hoffmann	1774		
7	Josephus Schmidt	15 ian. 1779	Academia de Arte Viena	
8	Franz Raymann	1780	Acad. Montanistică Schemnitz	
9	Anton Muska	1780		
10	Karl Weingartner	1782		Administrator șef la Frauenthal
11	Bernhard Gerübel	1782		Administrator și asesor minier la Zlatna
12	Johann Feueregger	1784		Administrator de uzină siderurgică la Tajova
13	Johann Weingartner	1784		Funcționar ministerial la Monetăria centrală din Viena
14	Ferdinand Gerübel	1788		
15	Anton Franzenau	1789–1790		
16	Karl Gassenheimer	1789–1790		
17	Sebastian Bernhard Straub	1789–1790		
18	Anton Leitner	1790–1791		Director la Oficiul de marcare a metalelor prețioase din Mailand

19	Siegfried Scherübel	1790–1791	
20	Franz von Hoffmann	1792–1793, 1796–1797	Proprietar de uzină siderurgică la Rusca M.
21	Michael Ortmayr	1792–1793	
22	Leopold Seimann	1792–1793	
23	Karl Leitner	1793–1794	
24	Thomas Ortmayr	1793–1794	
25	Anton Weingartner	1793–1794	Funcționar ministerial la Monetăria centrală din Viena
26	Michael Orhtmayer	1795–1796	
27	Balthasar Boittner	1796–1797	Funcționar contabil la Oravița
28	Karl Eckmüller	1796–1797	
29	Johann Nyuni	1796–1797	Topograf minier la Oravița
30	Johann Zeilinger	1796–1797	Director și proprietar de forjă/fierărie
31	Jakob Buhl	1797–1798	
32	Johann von Hoffmann	1798–1799, 1803	Proprietar de uzină siderurgică la Rusca M.
33	Johann Anich	1798–1799	Director asesor la Oravița
34	Leonhard Plasch	1801–1802	
35	Georg Scharschmidt	1801–1802	Administrator de uzină siderurgică la Zlatna

36	Anton Schmidt	1801–1802		Consilier în Comisia aulică de la Viena
37	Thaddaus Seeling	1803		Administrator-șef (minier) la Iacobeni
38	Stefan Szájbély	1803		Laborant minier la Oravița
39	Josef Verebély	1807		
40	Ferdinand Plasch	1809		
41	Michael Bakhmann	1810	Acad. Montanistică Schemnitz – mine	Administrator și consilier minier la Kremnitz
42	Jakob Gossenheimer	1810		Secretar la Bocșa
43	Ferdinand Bekhmann	1810		Contabil la Wieliczka
44	Filipp Hofmann	1810		Asesor la tribunalul minier din Stanislau
45	Franz Ferdinand Schaarschmidt	1810		Administrator-șef de uzină siderurgică la Oravița
46	Johann Zimmermann	1810	Acad. Montanistică Schemnitz – silvic	Administrator silvic la Oravița
47	Bernhard Meiszlinger	1811	Acad. Montanistică Schemnitz – mine	Topograf minier la Sasca M.
48	Anton Hoffmann	1811		Fondator al uzinei siderurgice din Rusca M.
49	Alexander Kastel	1811		Controlor de furnal la Bocșa

50	Karl Mardespach	1811		Director și proprietar de uzină siderurgică la Rusca M.
51	Michael Hehengartner	1811		Administrator silvic la Reșița
52	Josef Gärtner	1811	Acad. Montanistică Schemnitz – silvic	
53	Josef Boitner	1811		Administrator silvic la Moldova
54	Anton Preyszer	1812	Acad. Montanistică Schemnitz – mine	
55	Anton Schön von Schönfeld	1812	Acad. Montanistică Schemnitz – silvic	Șef de ocol silvic la Bocșa
56	Johann Pörtl	1814	Acad. Montanistică Schemnitz – mine	Inspector de uzină siderurgică la Dognacea
57	Adam Hofmann	1814		Proprietar de uzină siderurgică la Rusca M.
58	Anton Diettrich	1815		Administrator-șef de uzină siderurgică la Oravița
59	Franz Aufschneider	1815		
60	Franz Kraus	1815	Acad. Montanistică Schemnitz – silvic	Administrator silvic la Liegeth
61	Friedrich Schiessl	1816	Acad. Montanistică Schemnitz – mine	
62	Franz Fest	1816		Inspector de uzină siderurgică la Rezbanya

63	Franz Oberth	1817	Acad. Montanistică Schemnitz – mine	Topograf minier la Oravița
64	Franz Seeling	1817		Contabil la Iacobeni
65	Johann Abt	1817		Consilier minier în Banat
66	Anton Höfner	1817		Topograf minier la Sasca M.
67	Josef Schön von Schönfeld	1817		
68	Franz Hehengartner	1817	Acad. Montanistică Schemnitz – silvic	Administrator silvic la Dognacea
69	Friedrich von Hoffmann	1818	Acad. Montanistică Schemnitz – mine	Inspector minier și al uzinelor siderurgice din Bajutz (Szolnok)
70	Franz Xav. Richter	1818	Acad. Montanistică Schemnitz – silvic	Inspector de ape și păduri la Rahó
71	Josef von Scheuchenstuel	1819	Acad. Montanistică Schemnitz – mine	Asesor la Direcția minelor din Baia Mare
72	Karl Gartner	1819	Acad. Montanistică Schemnitz – silvic	
73	Karl Oberth	1821	Acad. Montanistică Schemnitz – mine	
74	Josef Franzenau	1821	Acad. Montanistică Schemnitz – silvic	Consilier minier și referent la Cluj

76	Johann Moller	1821		
77	Ignaz Schweinitzer	1821		Inspector de ape și păduri la Făget
78	Josef Biok	1823	Acad.	
79	Ernst Hofmann	1823	Montanistică Schemnitz – mine	Proprietar de furnal
80	Franz Loydl	1823	Acad.	Grefier la Hallein
81	Franz Nachtnebel	1831	Montanistică Schemnitz – silvic	Paznic forestier la Presca
82	Balthasar Boitner	1835	Acad.	Practicant montanistic la Oravița
83	Alois Ortmeier	1835	Montanistică Schemnitz – mine	Administratorul unei mori cu aburi la Oravița
84	Adalbert Keszt	1836		Maistru de tură minier la Oravița
85	Franz Kuchler	1836		Controlor contabil la Reșița
86	Fridolin Niuny	1836		Rentier la Dognacea
87	Adalbert Seymann	1836		Tehnician minier la Dognacea
88	Karl Beywinkler	1836	Acad.	Pădurar
			Montanistică Schemnitz – silvic	

1–6. *Gedenkbuch*, 1871, nr. 39, 40, 56, 71, 77, 78; 7. M. Szabó, L. Szögi, *Erdélyi peregrinusok*, 1998, nr. 3477; 8–10. *Gedenkbuch*, nr. 140, 152, 187; 11–20. *Ibidem*, nr. 192, 231, 252, 325, 359, 361, 390, 419, 427, 484, 615; 21–30. *Ibidem*, nr. 494, 501, 525, 529, 542, 601, 608, 609, 622, 625; 31–40. *Ibidem*, nr. 634, 663 și 794, 690, 770, 774, 775, 810, 812, 946, 998; 41–50. *Ibidem*, nr. 1011, 1018, 1027, 1030, 1036, 1067, 1071, 1073, 1076, 1077; 51–60. *Ibidem*, nr. 1091, 1147, 1150, 1190, 1209, 1284, 1287, 1306, 1335, 1341; 61–70. *Ibidem*, nr. 1369, 1374, 1387, 1395, 1399, 1406, 1411, 1418, 1433, 1448; 71–80. *Ibidem*, nr. 1476, 1492, 1547, 1557, 1563, 1565, 1569, 1622, 1630, 1659; 81–88. *Ibidem*, nr. 2195, 2394, 2432, 2491, 2494, 2504, 2518, 2535.

STUDENTEN AUS DEM GEBIRGSBANAT AN EUROPÄISCHEN SCHULEN UND UNIVERSITÄTEN (1750-1850)

Zusammenfassung

Der Besuch universitärer Zentren von Jugendlichen aus dem Gebirgsbanat hat eine lange Tradition, und zwar ab 1420. Nach dem Jahre 1718 kommt das Banat unter die Herrschaft der Habsburger. Diese haben eine neue Anschauung über die Verwaltung und das Gesetz durchgesetzt, indem der Anschluss der Provinz an die west- und zentraleuropäischen Werte erleichtert wurde. Bis 1850 wurden die europäischen Kollegs und Universitäten von ungefähr 180 Studierenden besucht, die sowohl aus dem Zivilbanat (11 Ortschaften) als auch aus der Militärgrenzzone stammten (14 Siedlungen).

In der hier analysierten Zeitspanne wird die Rolle der Intellektuellen immer wichtiger und entwickelt sich zu dem Status von Beruf oder Amt, die oft in den Dienst des Staates gestellt werden. Die Tätigkeit der Hochschulabsolventen wird immer mehr unter moralischem und materiellem Aspekt geschätzt. Der Besuch der akademischen Zentren aus dem Reich, insbesondere der Schulen aus Schemnitz und Wien, entsprach vollkommen der öffentlichen Politik. Im Sinne der Aussage der Kaiserin Maria Theresia, die meinte: *“Das Schulwesen aber ist und bleibt allezeit ein politicum”* (1770) gab es Versuche, den Besuch der ausländischen- insbesondere der protestantischen- Universitäten zu verbieten.

An der Spitze der Präferenzen befand sich die Berg- und Forst-Akademie in Schemnitz, die von 90 Banatern besucht wurde. In der Hauptstadt der Monarchie studierten 64 Jugendliche, in Pesta – 10 und in jeder von anderen Städten – unter 5 Personen. Wenige von ihnen hatten den Mut die Ausbildung in Hohenheim (im Württembergern Königreich) und in Leipzig (Sachsen Königreich) – je 1 – fortzusetzen. Die Gewohnheit der Ergänzung der Studien an mehreren Universitäten (*peregrinatio academica*) war beschränkt. 170 Studierende (von der Gesamtzahl 181) wurden in die Personenstandregister einer einzigen Schule eingetragen und andere 5 Jugendliche bevorzugten die Studien in einer einzigen Stadt zu machen (Wien, Graz, und Prag), indem sie die Kurse von mehreren Unterrichtsinstitutionen besuchten. Nur 6 Banater besuchten die Universitäten aus verschiedenen Städten.

Unter dokumentarem Aspekt werden die Lebensläufe der Banater Studenten ungleich hervorgehoben. Die Einzelheiten betreffs des Alters, der Nationalität, der Religion, des materiellen und sozialen Zustandes der Jugendlichen sind verschiedenartig und unvollständig. In einigen Familien waren, gleichzeitig oder in verschiedenen Generationen, Personen mit hoher Ausbildung. Der materielle Zustand und die Haltung der Eltern bestimmten entscheidend den Besuch der Kurse. Der Hochschulabschluss und das Erringen von akademischen Titeln werden nur für weniger als die Hälfte von der Ganzzahl der Studierenden bewiesen. Die hohe Ausbildung kann aus Veröffentlichung von Vorträgen und wissenschaftlichen Arbeiten, sowie aus besonderen Leistungen der postuniversitären Karriere geschlossen werden.

Unter den ehemaligen Gebirgsbanater Studenten müssen erinnert werden: Feldmarschall Theodor Seracin aus Karansebesch und Alexander Guran aus Borloveny, der General Traian Doda aus Prilipetz, der Erzpriester Nicolae Andreevici aus Karansebesch. Franciszek Masoch aus Neumoldowa wurde Lehrer für Medizin und Rektor der Universität aus Lemberg. Sechs Studenten aus der Familie Hoffmann wurden Besitzer und Verwalter der Hüttenwerke aus Ruskberg. Andere Absolventen wurden als Vertreter der rumänischen Aufklärung bekannt: Paul Iorgovici aus Varadia, Constantin Diaconovici Loga aus Karansebesch, Damaschin Bojinca aus Gerlistye, Eftimie Murgu aus Rudaria.

Am Ende der hier analysierten Zeitspanne war der Besuch der Akademien und Universitäten auf seiner Höhe. Dieses Phänomen erklärt warum die Banater die gebildetesten Bewohner des rumänischen Raums waren.